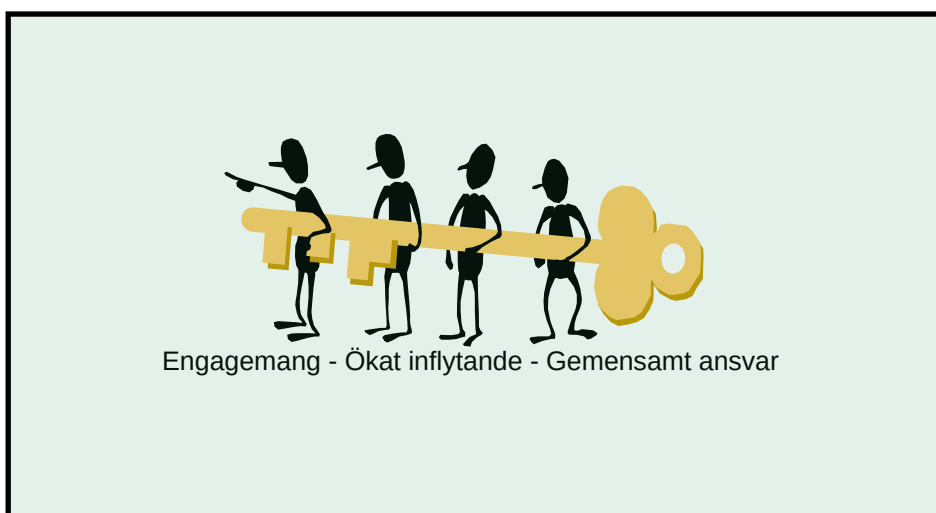

Regionala Landskapsstrategier Västerbottens län

- Modell för samverkan

**Slutredovisning av projekt
Regionala Landskapsstrategier
Västerbottens län
- Modell för samverkan om fjällfrågor**

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Ansvarig funktion: Naturförvaltningsfunktionen
Text och layout: Marita Alatalo
Tryckeri: Länsstyrelsens Tryckeri, Umeå 2007
Upplaga: 250 exemplar
Kartorna i rapporten är godkända för spridning

ISSN 0348-0291

Förord

På uppdrag av regeringen har Länsstyrelsen i Västerbottens län och sex andra länsstyrelser i landet under 2006-2007 bedrivit pilotarbeten med att utveckla regionala landskapsstrategier. Syftet med uppdraget har varit att pröva regionala landskapsstrategier som ett nytt förhållnings- och arbetssätt för att uppnå bevarande och hållbart brukande av naturresurser.

I föreliggande rapport presenteras resultatet av länsstyrelsens uppdrag. Länsstyrelsen i Västerbottens län har valt att fokusera strategiarbetet på att ta fram en ny modell för samverkan om fjällfrågor. Metodutvecklingsarbete har engagerat och möjliggjorts av många intressenter, inte minst av representanter för lokala aktörer verksamma i Kultsjödalen, Vilhelmina kommun. Till dessa riktar länsstyrelsen ett särskilt tack!

Projektarbetet har genomförts under ledning av samhällsplanerare Marita Alatalo.

Umeå i december 2007

Björn Jonsson
Naturvårdsdirektör

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. SAMMANFATTNING	1
1.1 Inledning	1
1.2 Projektets genomförande	1
1.3 Resultat	2
1.4 Kommentar	4
2. INLEDNING	5
2.1 Uppdraget	5
2.2 Syfte och målsättning	6
2.3 Pilotområde	6
2.4 Vad menas med regional landskapsstrategi?	7
2.5 Tidplan	8
2.6 Organisation	8
2.7 Finansiering	9
2.8 Läsanvisning	9
2.9 Definitioner	10
3. PROJEKTETS GENOMFÖRANDE	11
3.1 Arbetet börjar	11
3.2 Arbetet fortsätter	12
4. KULTSJÖDALEN – FJÄLLNÄRA SKOGSBYGD	17
4.1 Från svunnen tid	17
4.2 Fjällnära skogsbygd	18
4.3 Kultsjödalen - en glesbygd	22
4.4 Renskötsel och turism – näringsliv i förändring	23
5. ETT SAMVERKANSFORUM TAR FORM	27
5.1 Mineralbrytning	27
5.2 Vindkraftetablering och reglering av vattendrag	29
5.3 Vård av natur- och kulturmiljöer	32
5.4 Nya vägar och terrängkörning	34
5.5 Fjällnära skogsbruk	35
5.6 Jakt och fiske	38
6. VUNNA ERFARENHETER OCH SLUTSATSER	41
6.1 Om aktörsengagemang	41
6.2 Om modell för samverkan	44
6.3 Om metod i utveckling	48
6.4 Om ekonomiska konsekvenser	50
7. SAMMANFATTANDE KOMMENTAR	51
Källor	53
Bilageförteckning	
Bilaga 1: Lokala aktörer i pilotområdet	
Bilaga 2: Månadsbrev	
Bilaga 3: Halvtidsutvärdering	

- Bilaga 4: Förteckning genomförda möten
- Bilaga 5A: Områden av riksintresse för kulturmiljövården
- Bilaga 5B: Skyddad kultur
- Bilaga 6A: Områden av riksintresse för naturvården
- Bilaga 6B: Naturresevat samt Natura 2000
- Bilaga 7: Områden av riksintresse för friluftsliv
- Bilaga 8: Regleringsområden terrängkörning s.k. skoterförbudsområden
- Bilaga 9: Samebyområden
- Bilaga 10: Områden av riksintresse för rennäringen
- Bilaga 11: Utvärdering samrådsmöte.

1. SAMMANFATTNING

1.1 Inledning

Våren 2006 fick Länsstyrelsen i Västerbottens län i likhet med sex andra Länsstyrelser i landet, i uppdrag av riksdag och regering genom Miljö- och Samhällsbyggnadsdepartementet att pröva regionala landskapsstrategier som ett nytt förhållnings- och arbetssätt för att uppnå bevarande och hållbart brukande av naturresurser utifrån en helhetssyn på landskapsnivå. Tyngdpunkten ansåg man skulle ligga på att utveckla arbetsformer och process.

Länsstyrelsen i Västerbottens län valde att koncentrera sig på att ta fram en ny modell för samverkan om fjällfrågor tillsammans med lokala aktörer som på olika sätt påverkar eller nyttjar naturresurser. Detta främst som en följd av att länsstyrelsen tidigare har arbetat med ett regionalt miljö- och hushållningsprogram för fjällområdet tillsammans med länsstyrelserna i Norrbottens-, Jämtlands- och Dalarnas län, och då kommit fram till att det finns ett stort behov av nya samverkansformer för att nå en hållbar utveckling i fjällområdet.

Vilhelmina kommuns nordvästra del – Kultsjödalen - ett ca 150 000 ha stort fjällområde har utgjort pilotområde. Fjällområdet präglas av södra Lapplands högsta fjäll, Marsfjället och vattensystemet Ångermanälven med Kultsjön. Karaktäristiskt för området är också en relativt liten bofast befolkning på omkring 1000 personer. Dessa bor huvudsakligen i byarna Saxnäs och Klimpfjäll och livnär sig företrädesvis på renskötsel och turism. Två samebyar är verksamma i området och turismen skapas främst av den attraktiva naturmiljön. Området har såväl höga som känsliga naturvärden och betydande arealer har avsatts till naturreservat. Nästan hela pilotområdet är av riksintresse för friluftslivet och stora delar är också av riksintresse för naturvärden, för rennäringen och för kulturmiljövården.

1.2 Projektets genomförande

Trots att projektet initierats av myndighet har det haft ett tydligt underifrånperspektiv. Lokala aktörer har inte enbart inbjudits till samarbete, utan både projektverksamheten i sig och dess resultat är format av de lokala aktörerna. Projektet startade upp vid halvårsskiftet 2006 med att kontakt togs med så många lokala aktörer som möjligt, aktörer som markägare i form av byalag och samfällighetsföreningar, rennäringen, jord- och skogsbruket, besöksnäringen och övrigt näringsliv samt organisationer och intresseföreningar. Övriga aktörer som kontaktades var Kommunen, Statens fastighetsverk och Skogsstyrelsen. Sammanlagt 40 lokala aktörer har sedan i varierande omfattning deltagit i projektverksamheten.

1.3 Resultat

I diskussioner kring naturresurs- och markanvändningsfrågor som de lokala aktörerna finner viktiga har en modell för samverkan vuxit fram. Modellen torde vara applicerbar åtminstone på vilket fjällområde som helst i Sverige. Samverkansforumet har fått namnet Fjällbygderåd. Till detta kan ett namn på landskap, landskapsavsnitt eller bygd kopplas. De lokala aktörer som har medverkat till att ta fram modellen skulle vid en framtida samrådssituation kunna kalla sig Kultsjödalen Fjällbygderåd.

Modellen består av två delar: En för fjällbygderådet och en över samrådsprocessen.

Modellen på fjällbygderådet är väldigt enkel och består enbart av en bas av helt fristående lokala aktörer som påverkar eller nyttjar naturresurser i ett område och en koordinatorfunktion. Fjällbygderådet kommer egentligen bara att finnas vid samrådssituationer, i övrigt är det bara ett nätverk av lokala aktörer i ett avgränsat område.

För att modellerna ska fungera hållbart anser de lokala aktörerna att följande principer är viktiga:

För aktörerna:

- Varje aktör utser vid samråd en representant på det sätt den enskilde aktören finner lämpligt. Den enskilde aktörens representant kan variera beroende på vilken fråga det ska samrådas om.
- Vid samråd ska representanten inte företräda sig själv, utan sin aktörs kompetens, intressen och perspektiv. Det ankommer på vald representant att ta ansvar för att erforderlig återkoppling sker till den egna organisationen.

För koordinatorn:

- Koordinatorn sköter administrationen av forumets arbete – ajourhåller nätverket av lokala aktörer och sköter dokumentationen vid samråd.
- Inte minst av praktiska orsaker bör koordinatorn ha sin fysiska placering på myndighet.
- Koordinatorn väljer lämplig mötesplats för samråd och inbjuder till samråd. Viktigt är också att samrådsparterna i god tid förses med så fullständiga handlingar som möjligt.

För avgränsning

- Samverkansforumets upptagningsområde avgränsas på bästa sätt genom att följa traditionella gränser som kommungräns, odlingsgräns, fjällområdesgräns och landsgräns. Naturgeografiska barriärer eller kulturbygder kan också vara lämpliga gränser.

För samrådsprocessen:

- Initiativtagare till samråd måste äga frågan och kontaktar vid samrådsbehov motparten genom koordinatorn. Initiativtagare till samråd kan vara myndighet, centralt verk, exploatör eller nätverket av lokala aktörer.

- Vilka aktörer i nätverket som går till ett särskilt samråd och som blir aktiva i samrådsprocessen varierar och beror på den fråga som det ska samrådas om.
- Aktiv aktör får under samrådsprocessen tillfälle att presentera sina erfarenheter, intressen och perspektiv.
- Finns behov av flera samråd för samma fråga kan aktiva aktörer under samrådsprocessen, beroende på samsyn i frågan, formera en delegation på 5 – 15 personer som har förtroende att representera övriga. Koordinatör är behjälplig vid formerandet av delegationen. Delegationen som funktion, är inte permanent utan bildas vid behov.

För ekonomin:

- Koordinator och representanter för lokala aktörer är arvoderade.

I processarbetet har även erfarenheter av att engagera aktörer till samverkan gjorts. Följande förhållningssätt har visat sig vara viktiga:

- **Att** alla aktörer behandlas likvärdigt
- **Att** alla aktörer får samma information
- **Att** motivera aktörerna, klargöra vad får de ut av att samverka
- **Att** skapa möjligheter för alla aktörer att komma till tals
- **Att** respektera olika aktörers intressen, synsätt och perspektiv
- **Att** skapa en rak och öppen dialog
- **Att** det inte är viktigt vem som säger vad, utan att allt blir sagt som vill sägas
- **Att** låta intressekonflikter på olika nivåer bli synliga. Inte älta dem, utan använda dem som drivkraft för att hitta lösningar
- **Att** ha varierande och anpassade mötesformer,
- **Att** hörsamma vissa principfrågor
- **Att** definiera begrepp
- **Att** erkänna praktiskt genererad kunskap
- **Att** diskutera förväntningar så att dessa inte blir orealistiska
- **Att** processledaren är opartisk

Samverkansforumet Fjällbygderåd kan ses som en metod bland andra att uppnå balans mellan bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser. Följande slutsatser har dragits om för- resp. nackdelar med metoden:

Fördelar

- Oavsett en aktörs storlek, styrka, status eller vältaligheten hos dess ledare, kan de i en samrådsprocess komma till tals
- Skapar möjligheter att integrera och effektivisera de åtgärder som krävs för ett hållbart nyttjande och bevarande av naturresurser
- Synliggör mål och intressekonflikter
- Kunskapsutbyte mellan teoretisk och praktisk kunskap
- Beslut flyttas närmare lokalbefolkningen även om inte ansvaret för besluten flyttas
- Ger lokalbefolkningen större inflytande och större ansvar för naturresursbrukandet och – bevarandet

- Höjer kvalitén i beslut på grund av en givande dialog före besluten.
- Kan användas i utarbetande av lokal förvaltning
- Spin-off effekter i form av ökad social gemenskap, nytänkande, landsbygdsutveckling, tar vara på det sociala kapitalet.

Nackdelar

- Förlänger beslutsprocesser
- Tidskrävande arbetssätt
- Behov av extern finansiering
- Risk för att nationella mål "drunknar" i ett underifrånperspektiv
- Svårt att få fokus på biologisk mångfald och 16: e miljömålet.

1.4 Kommentarer

Den misstänksamhet till projektet som av olika anledningar fanns när arbetet startade har under projektperioden förändrats till tillförsikt. Man kan generellt säga att inblandade aktörer förefaller vara positiva till att ett samverkansforum ska bildas och ser fördelar med att mötas i samråd och nyttan med att samverka. Att en ny form har vuxit fram som inte liknar andra rådsbildningar tror man är en stor styrka.

Förändringar brukar ofta vara förknippade med kostnader. Det är svårt att uttala sig om vilka ekonomiska konsekvenser det kan bli av att inrätta ett fjällbygderåd och en utökad samrådsverksamhet. Översiktliga beräkningar visar att kostnaderna kan komma att uppgår till 350 000 – 400 000 kronor per år, enligt följande:

- Finansiering för en koordinator på halvtid ca.250 000 kronor
- Finansiering för de lokala aktörernas resekostnader i samband med samråd ca.85 000 – 105 000 kronor
- Finansiering för vissa omkostnader t.ex. möteslokal ca.10 000 – 15 000 kronor.

I processarbetet har även de lokala aktörerna framfört önskemål om viss arvodesersättning. Skulle detta bli aktuellt, fordras ytterligare finansiering motsvarande omkring 210 000 – 260 000 kronor per år. På myndigheter kan även kostnader för utökad samrådsverksamhet antas uppstå. Det finns dock all anledning att anta, att nämnda kostnader kan komma att bli besparingar över tid och samhällsekonomiskt lönsamt i ett längre perspektiv av orsaker som nämnts som fördelar med metoden.

Under projektperioden har grunden för ett fjällbygderåd kunnat tas fram. Det har inte funnits tid till att närmare testa modellen och den kan därför inte helt utvärderas. Arbeta kvarstår med andra ord för att riktigt finna formen. För att modellen överhuvudtaget ska fungera behövs som sagt en koordinator och en viss finansiering. För att finna lösningar på detta och på att även utveckla modellen i övrigt, känns det viktigt att det arbete som har påbörjats med projektet kan fortsätta.

2. INLEDNING

2.1 Uppdraget

Våren 2006 fick Länsstyrelsen i Västerbottens län i likhet med sex andra Länsstyrelser i landet¹, i uppdrag av riksdag och regering genom Miljö- och Samhällsbyggnadsdepartementet att *”pröva regionala landskapsstrategier som ett nytt förhållnings- och arbetssätt för att uppnå bevarande och hållbart brukande av naturresurser utifrån en helhetssyn på landskapsnivå. Tyngdpunkten bör ligga på att utveckla arbetsformer och process. Följande utgångspunkter skall gälla: en bra balans mellan bevarandaspekter respektive nyttjande, en helhetssyn på landskapet, involvering av olika berörda sektorer liksom av kommuner och regionala organ... Uppdraget skall genomföras i en öppen process där markägare och övriga representanter från jord- och skogsbruket samt andra berörda organisationer och intressenter inbjuds att delta.”*². I uppdragsbeskrivningen uppmanas länsstyrelserna att påbörja sitt respektive pilotarbete med utgångspunkt från det som anförs i miljömålspropositionen³, framförallt i avsnitt 21.4 (En strategi för hushållnings med mark, vatten och bebyggd miljö), samt med utgångspunkt från 16:onde miljömålets⁴ tredje delmål⁵.

Erfarenheterna från arbetet i länen *”avses ligga till grund för regeringens ställningstagande om eventuellt fortsatt arbete med regionala landskapsstrategier. Erfarenheterna bör även utgöra underlag för Naturvårdsverkets uppdrag om generell vägledning för arbete med regionala landskapsstrategier. Länsstyrelserna bör därför vid genomförandet ha löpande kontakt med Naturvårdsverket och andra berörda centrala myndigheter samt med andra relevanta aktörer inom näringar och vetenskapssamhället, exempelvis Kungl. skogs- och lantbruksakademin, KSLA”*.

I en skrivelse⁶ till departementet beskriver Länsstyrelsen i Västerbottens län översiktligt hur ett arbete med regionala landskapsstrategier skulle kunna påbörjas. Länsstyrelsen har tillsammans med Norrbottens, Jämtlands och Dalarnas län tidigare arbetat med ett regionalt miljö- och hushållningsprogram för

¹ Länsstyrelserna i Stockholms-, Östergötlands-, Kalmar-, Skåne-, Västra Götaland- och Dalarnas län.

² Regleringsbrev nr. 49 avseende budgetåret 2006 – dat. 2005-12-21.

³ Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag prop. 2004/05: 150 (Miljömålspropositionen).

⁴ Ett rikt växt- och djurliv: Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer skall värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor skall ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

⁵ Senast år 2007 skall det finnas metoder för att följa upp att biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten nyttjas på ett hållbart sätt. Senast 2010 skall biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten nyttjas på ett hållbart sätt så att biologisk mångfald upprätthålls på landskapsnivå.

⁶ Landskapsstrategi för ett fjällområde i södra Västerbottensfjällen, 2005-11-03.

fjällområdet (RMHP)⁷ och en av de slutsatser man drog i detta arbete var att det finns ett stort behov av nya samverkansformer för att nå en hållbar utveckling i fjällområdet. Det saknas i dag ett forum i fjällområden, där en dialog kan föras mellan aktörer som på olika sätt påverkar och använder naturresurser. I landskapsstrategiarbetet vill man därför koncentrera sig på att tillsammans med lokala aktörer finna ny modell för samverkan om fjällfrågor.

2.2 Syfte och målsättning

Det arbete med regionala landskapsstrategier som har bedrivits i Västerbottens län har följaktligen haft som övergripande syfte att ta fram en ny modell för samverkan om fjällfrågor för att uppnå bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser.

I arbetet har man fokuserat på att:

- Söka kunskapsunderlag för en diskussion om bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser.
- Belysa samband mellan landskapets olika delar och dimensioner.
- Dra erfarenheter om hur olika aktörer och sektorer kan engageras och samverka.
- Finna en lämplig ”modell” på en dynamisk och stabil lokal organisation eller samverkansforum som kan hantera frågor om bevarande och hållbart brukande av naturresurser i fjällmiljö.

Den huvudsakliga målsättningen har varit att bidra till en metodutveckling av regionala landskapsstrategier och att ge Miljödepartementet beslutsunderlag i frågan, huruvida arbetet med regionala landskapsstrategier fortsättningsvis ska bedrivas. Erfarenheterna ska också bidra till att skapa ett bra och tillförlitligt underlagsmaterial till den vägledning Naturvårdsverket ska göra och till det arbete Riksantikvarieämbetet bedriver kring införandet av den europeiska landskapskonventionen.

2.3 Pilotområde

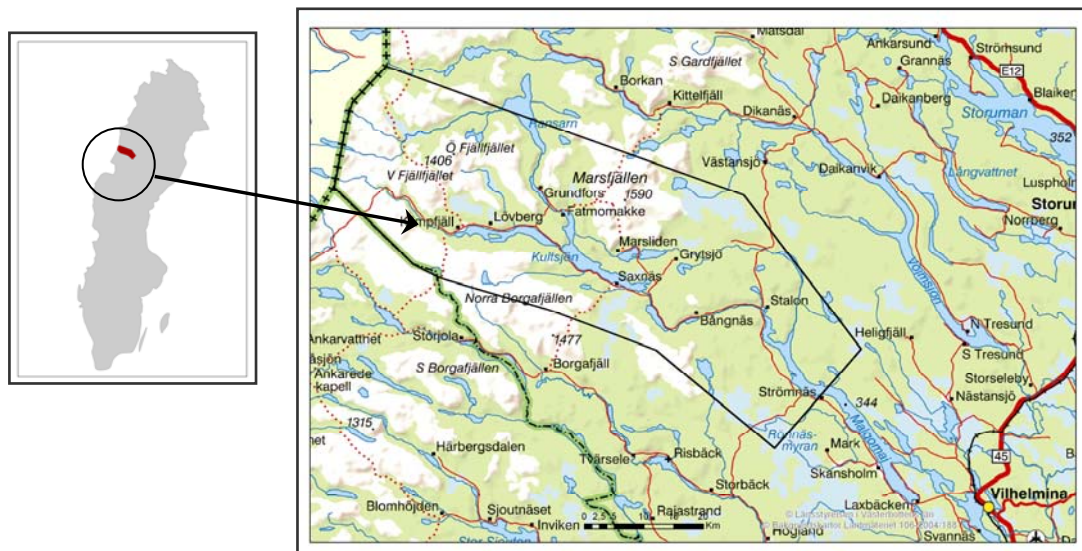
Vilhelmina kommuns nordvästra del - Kultsjödalen - utgör pilotområde, se figur 1. Området tillhör landskapet Lapplands södra delar och Sápmi – samernas renbetesland.

Pilotområdets norra gräns ligger mitt mellan det som med kulturgeografiska termer benämns Kultsjödalen och Vojmådalen. Kommungränsen mellan Vilhelmina- och Dorotea kommun utgör områdesgräns mot söder och i sydöst

⁷ Länsstyrelsen i Västerbottens län 2005b; 2005c och Länsgemensamt miljö- och hushållningsprogram, 2005.

utgörs gränsen av odlingsgränsen⁸ som går vid byn Strömnäs. I nordväst avgränsas pilotområdet av landsgränsen mot Norge. Avståndet mellan gränserna i nordväst och i sydost är omkring 90 km och mellan gränserna i norr och söder omkring 30 km – ett ca 150 000 ha stort område.

Fjällområdet präglas av Södra Lapplands högsta fjäll, Marsfjället och vattensystemet Ångermanälven med Kultsjön. Karaktäristiskt för området är också en relativt liten bofast befolkning på omkring 1000 personer. Dessa bor främst i byarna Saxnäs och Klimpfjäll och livnär sig huvudsakligen på renskötsel och turism. Två samebyar är verksamma i området och turismen skapas främst av den attraktiva naturmiljön.

Figur 1. Pilotområde – Vilhelmina kommuns nordvästra delar - Kultsjödalen

Nästan hela pilotområdet är av riksintresse för friluftslivet och stora delar är också av riksintresse för naturvården, för rennäringen och för kulturmiljövården.

2.4 Vad menas med Regional Landskapsstrategi?

En regional landskapsstrategi är att betrakta, dels som ett planstrategiskt dokument att implementera, dels - och kanske framför allt – som en planeringsmetod i utveckling där arbetet är processorienterat.

Att arbeta landskapsstrategiskt innebär att tänka tvärssektoriellt och anta en helhetssyn på landskapsnivå. En kortfattad förklaring till ett tvärssektoriellt tänkesätt är motsatsen till ett sektoriellt synsätt. Det vill säga, att inte enbart tänka

⁸ Odlingsgränsen är en administrativ gräns, som inrättades av staten under senare delen av 1800-talet bl.a. för att skilja mellan den renskötande och jordbrukande befolkningens områden. Gränsen går genom hela Lappland 10-20 km väst om Gällivare, Jokkmokk och Arjeplog till gränsen mot Ångermanland strax väster om Dorotea.

på vad som är bra och dåligt för en enskild sektor, utan att tänka på hur olika sektorer påverkar och samverkar med varandra på olika sätt. Med helhetssyn på landskapet menas här att man ser på landskapet som den sammansatta helhet det är, format efter naturgeografiska, biologiska, kulturella och samhälleliga skeenden samt att man i synsättet tar hänsyn till landskapets olika dimensioner (social, ekologisk, ekonomisk och kulturell). Man kan till exempel fråga sig: Hur ser landskapet ut? Hur nyttjas landskapet och hur bör det nyttjas? Vilka aktörer finns där? Hur ser olika aktörer på framtiden? Vilka samband är viktiga? Var bör särskilda insatser göras? I detta sammanhang skulle det naturligtvis vara bra att klargöra vad man menar med landskap, men här finns inte möjlighet att närmare problematisera begreppet landskap. I föreliggande arbete betyder landskap helt enkelt det "landskapavsnitt" som utgör projektets pilotområde.

Att arbeta landskapsstrategiskt innebär med andra ord, att sätta in allt i ett sammanhang och anta ett delvis nytt arbets- och förhållningssätt. En rådande uppfattning är att denna metod kan vara en framkomlig väg när det gäller att uppnå balans mellan bevarande och hållbart brukande av naturresurser. Strategiarbetet ska vara ett led i arbetet med att tillämpa ekosystemansatsen som är fastlagd inom ramen för konventionen om biologisk mångfald⁹.

2.5 Tidplan

Projektet har bedrivits under perioden 2006-06-15 – 2007-12-20:

- Fas I: (060615 - 060930) Förberedelsefas - arbetsplanering och identifiering av lokala aktörer.
- Fas II: (061001 – 070930) Genomförandefas - aktiviteter och modellbyggande.
- Fas III: (071001 – 071220) Avslutningsfas - slutredovisning till Miljödepartementet.

2.6 Organisation

Naturbyrån vid länsstyrelsens vid miljö- och planavdelningen har ansvarat för projektet.

Projektet har haft en styrgrupp, en intern och en extern referensgrupp samt arbetsgrupper.

Styrgruppens huvudsakliga arbete har varit att verka för att formulerat syfte och målsättning ska uppnås. Projektledaren har också ansvarat för den operativa

⁹ Världens regeringschefer antog vid toppmötet i Johannesburg 2002 målet att den dramatiska förlusten av biologisk mångfald som nu sker skall vara stoppad till år 2010. Miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv* är en insats på nationell nivå för att bidra till att detta mål nås. Se vidare www.biodiv.se.

verksamheten. Styrgruppen har bestått av länsstyrelsens egen personal vid naturbyrån¹⁰.

Den interna referensgruppens roll har varit att utgöra kompetensbas för projektet. Referensgruppen har varit sammansatt av sakkunniga länsstyrelsetjänstemän¹¹.

Den externa referensgruppens viktigaste uppgift har varit att utgöra bollplank för projektet i mer övergripande frågor rörande regionala landskapsstrategier. Referensgruppen har bestått av representanter från Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet, Fiskeriverket och Skogsstyrelsen¹² samt av projektledarna för övriga regionala landskapsstrategiprojekt¹³.

Arbetsgruppernas roll har varit att tydliggöra de lokala aktörernas intressen och perspektiv. Grupperna har haft varierande formationer, men har totalt utgjorts av nära 40 representanter för aktörer verksamma i pilotområdet.

2.7 Finansiering

Projektet har finansierats av Miljödepartementet.

2.8 Läsanvisning

Efter de två inledande kapitlen *Inledning* och *Projektets genomförande* ges läsaren en översiktlig beskrivning av pilotområdet utifrån en helhetssyn på landskapet. Beskrivningen är delvis utformad som en enkel landskapsanalys. För en läsare som inte känner till fjällområdet Kultsjödalen kan dessa kapitel vara en intressant läsning.

I kapitel 5 *Ett samverkansforum tar form* återges i sammanfattande ordalag för de diskussioner som förts på projektets temamöten. Detta kapitel är främst av intresse för en läsare som vill följa och förstå hur processarbetet har fortlöpt med att finna en hållbar samverkansmodell.

I kapitel 6 och 7 redogörs för de resultat som projektet kan leverera. Resultaten redovisas i form av *Vunna erfarenheter och slutsatser* samt i en *Sammanfattande kommentar*.

¹⁰ Naturvårdsdirektör Björn Jonsson, funktionschef Lena Lundevaller, samt projektledare Marita Alatalo.

¹¹ För naturvård: Jonas Grahn, Johan Lindberg, Ulf Selin och Anna Wenngren; för jakt och fiskefrågor: Ulf Carlsson och Rolf Troeng; för rennärringsfrågor: Lena Lundevaller; för kulturmiljö: Katrine Nygren; för näringslivs- och landsbygdsutveckling: Eivor Ullsten och Malin Karlsson; för planfrågor: Stefan Löfgren och Birgitta Norberg.

¹² Kati Dalkowski, Maria Hall-Diemer, Leif Gren, Jonas Pettersson resp. Mårten Aronsson

¹³ För Länsstyrelsen i Stockholm, Pernilla Nordström; för Östergötland, Tommy Ek; för Kalmar, Tomas Järnetun; för Skåne, Lars Stenpil; för Västra Götaland, Jörel Holmberg och för Länsstyrelsen i Dalarna, Kia Gyllenspetz.

2.9 Definitioner

För att förtydliga och öka förståelsen för föreliggande projektredovisning, ges här definitioner på några viktiga mångtydiga begrepp som används i texten.

Hållbart brukande: Med ett hållbart brukande menas här, att biologisk mångfald värnas samtidigt som produktionsförutsättningarna inte försämras, att miljö- och naturresurser samt kulturmiljön och de historiska värdena tas tillvara som tillgångar i samhällsutvecklingen och att skador som inte kan återställas undviks. På lång sikt är ett hållbart brukande en förutsättning för en sund ekonomisk utveckling¹⁴.

Ekosystemansatsen: med ekosystemansatsen menas här att den biologiska mångfalden ses i ett landskapsperspektiv, som inbegriper ekonomiska och sociala faktorer. Det största hotet mot biologisk mångfald ligger i förändrad markanvändning som utesluter biologisk mångfald. Många ekosystem genererar ekonomiskt värdefulla varor och tjänster (ekosystemtjänster) och det är därför nödvändigt att förstå och förvalta dem i ett ekonomiskt sammanhang¹⁵.

Lokal aktör: Med lokal aktör menas här aktör som påverkar eller nyttjar naturresurser i pilotområdet.

Samråd: Med samråd menas här att aktörer träffas på frivillig väg för en givande dialog, i syfte att delge sina synsätt, intressen och perspektiv.

Samverkansforum: Med samverkansforum menas här en arena där samråd sker.

Riksintresse: Med riksintresse menas här särskilda områden eller anläggningar som har ett stort värde eller stor betydelse i ett nationellt perspektiv. Åtgärder som påtagligt kan komma att skada ett riksintresse får inte komma till stånd. Dessa regler ska tillämpas vid beslut om tillstånd m.m. enligt Miljöbalken såväl som enligt Plan- och bygglagen och en rad andra lagar. Länsstyrelsen har ett särskilt ansvar för att lämna planeringsunderlag och bevaka att riksintressen tillgodoses i den kommunala planeringen¹⁶.

¹⁴ Def. enligt s. 318 Miljömålsprop 2004/05: 150.

¹⁵ Se vidare www.biodiv.se. Naturvårdsverket håller för närvarande på med att upprätta vägledningsdokument för tillämpning av ekosystemansatsen.

¹⁶ Miljöbalken kap.3, 5-8 §§.

3. PROJEKTETS GENOMFÖRANDE

För att finna en hållbar form för samverkan eller en hållbar samverkansmodell valde projektet att söka kontakt med så många aktörer som möjligt, som påverkar och nyttjar naturresurser i pilotområdet. Ambitionen var att skapa givande dialog och kommunikation med och mellan aktörer.

Trots att projektet initierats av myndighet kan man säga att projektet har haft ett tydligt underifrånperspektiv. Lokala aktörer har inte enbart inbjudits till samarbete, utan både projektverksamheten i sig och dess resultat är format av de lokala aktörerna.

För att vinna tid studerades andra arbeten och projekts verksamhet med avseende på erfarenheter av¹:

- Samråd
- Samverkan
- Lokal delaktighet
- Partnerskap
- Processarbete.

3.1 Arbetet börjar

Initialt analyserades:

- Vilka utgör projektets målgrupp?
- Vilka övriga berörs av projektet?
- Hur når projektet målgruppen och övriga som berörs?
- Hur kan projektets intentioner presenteras för målgruppen och övriga som berörs?
- Hur kan målgruppen och övriga som berörs engageras?

Målgrupp för projektets konstaterades vara, aktörer som markägare i form av byalag och samfällighetsföreningar, rennäringen, jord- och skogsbruket, besöksnäringen och övrigt näringsliv samt organisationer och föreningar. Övriga aktörer som bedömdes vara viktiga i sammanhanget var Statens fastighetsverk, Skogsstyrelsen samt Vilhelmina kommun. I ett första skede identifierades 32 aktörer. Efterhand identifierades ytterligare aktörer och målgruppen har utgjorts av totalt 40 aktörer, se bilaga 1.

För att nå målgruppen valdes att söka kontakt med en officiell kontaktperson för respektive aktör². Denne eller av denne utsedd person har sedan utgjort aktörens

¹ Ammarnäsrådet – Utveckling Vindelfjällen; Kustringen; Servicecentrum i övre bygden; Bråbygden; Hagmarksmistra - Ölandsmodellen; Fjällmistra; Agenda kulturarv; Biosfärområde Kristianstad Vattenrike; Vilhelmina Model Forest; Kosternönämnden, Fjällagendan; Gratianprojektet, SIKU (Små inlandskommuner i utveckling); Vattensamverkan Norr.

² Vanligtvis ordföranden, för Skogsstyrelsen och Statens fastighetsverk kontaktades distriktscheferna och för Vilhelmina kommun kontaktades kommunchefen.

representant eller kontaktperson. De flesta aktörerna har under projektperioden haft en och samma representant.

Samtliga aktörer inbjöds till ett första stormöte där projektet presenterades. Syftet med detta möte var att vid samma tillfällen ge alla aktörerna likvärdig information och fånga aktörernas uppmärksamhet. Vid ett andra stormöte som både var ett kompletterande informationsmöte och en workshop gavs representanterna möjlighet att diskutera hur projektet skulle läggas upp och vad som skulle avhandlas, för att de skulle finna det angeläget att engagera sig och delta i arbetet. Projektledaren kontaktade därefter varje aktörsrepresentant per telefon för att ytterligare förankra projektidén. Här kan också nämnas att särskild kontakt togs med Vilhelmina kommunförvaltning för att förtydliga betydelsen av kommunens delaktighet, inte minst beroende på att det är kommunen som har planmonopol.

När projektets genomförandefas började fanns således några punkter för vägledning av arbetet:

- Projektet bör behandla frågor som befolkningen i pilotområdet finner viktiga.
- Möten bör främst genomföras dagtid. Mötesformerna bör vara dynamiska och mötesplatserna bör variera.
- För information och spridning av information bör en hemsida på Internet skapas och månadsbrev upprättas.
- Reseersättning bör utgå till de representanter som deltar i projektets mötesverksamhet.

3.2 Arbetet fortsätter

De frågor som aktörerna lyfte fram som viktiga handlade om:

- Mineralbrytning
- Vindkraftsetableringar
- Vattenkraftsutbyggnad
- Vård av naturmiljöer
- Vård av kulturmiljöer
- Nya vägar
- Terrängkörning
- Skogsbruk i fjällnära område
- Jakt
- Fiske

Tematiseringen av de frågor aktörerna lyfte fram som viktiga gav inspiration till temamöten. Temamötena kom sedan att genomföras som små arbetsmöten (8 – 12 personer) på olika platser – i Vilhelmina, Stalon, Saxnäs, Klimpfjäll och i Dikanäs. Till temamötena förbereddes ett kunskapsunderlag och ett antal frågor för att initiera diskussionen.

Varje temamöte hade två delar:

Del I: Först diskuterades temat för dagen kopplat till kunskapsunderlaget. Aktörerna kunde under mötet diskutera vad helst de ville inom ramen för temat. Diskussionen på mötena tog den väg aktörerna önskade.

Del II: Sedan diskuterades hur ett samrådsorgan bör vara beskaffat för att vara en part i processen när naturresurs- och markanvändningsfrågor (av den typen de diskuterat under del I) ska avhandlas.

Viktigt vid diskussionerna på temamötena var att:

- Alla aktörer skulle ges möjlighet att komma till tals.
- Att följande företeelser direkt eller indirekt skulle ta upp i diskussionerna:
 - Arenor för dialog – organisationsformer
 - Kommunikationsstrategier
 - Urval av aktörer
 - Maktstrukturers betydelse
 - Organisationsstrukturers betydelse
 - Jämlikhet/jämställdhet
 - Kunskapssyn
 - Gemensamma mål

Det fanns också tre mer eller mindre uttalade regler för diskussionerna:

- Att alla skulle respektera varandra
- Att alla hade rätt att säga vad de ville.
- Att det inte var viktigt vem som sa vad, utan att allt blev sagt som ville sägas.

För att tillgodose aktörernas krav på informationsspridning av projektarbetet upprättades i oktober det första månadsbrevet. Månadsbrev har sedan skrivits och skickats ut varje månad, fram till och med december 2007, se bilaga 2. Månadsbreven har inte enbart skickats ut till representanterna för de lokala aktörerna – de som aktivt deltagit i projektarbetet - utan även till flera andra aktörer som har bedömts ha intresse i framtagandet av en modell för samverkan om fjällfrågor. I månadsbreven har innevarande månads projektverksamhet sammanfattats. En hemsida för projektet skapades också under oktober 2006. Den fick adressen: www.ac.lst.se/naturochmiljo/regionalalandskapsstrategier . Hemsidan uppdaterades kontinuerligt med minnesanteckningar från möten och med månadsbrev. Där fanns också bland annat projektets styrdokument tillgängligt.

Mötesverksamheten startade upp på allvar med temamöten i november 2006. Under november och december 2006 genomfördes totalt fem möten. Mötena hölls på olika platser. På tre möten diskuterades mineralbrytning och samverkansformer och på två möten vindkraftsetableringar och vattenkraftsutbyggnad samt former för samverkan.

Efter de första temamötena framkom klart, att det fanns ett utbrett tvivel bland aktörerna på att myndigheter verkligen menar allvar med att det finns ett behov av ett samverkansforum. Kanske framförallt ett tvivel på att myndigheter skulle komma att anlita dem som en seriös samverkanspart om forumet skulle komma till stånd. De menade, att de inte ville engagera sig i arbetet med att bilda ett samverkansforum om till exempel länsstyrelsen och kommunen inte menar allvar. Ett stormöte anordnades därför i februari. Länsstyrelsens Naturvårdsdirektör och Vilhelmina kommunchef var särskilt inbjudna för att presenterade myndigheternas syn på och behov av samverkan och aktörerna fick ställa frågor. På mötet fick också deltagarna prov på vad samverkansarbetet kan bidra till då Vindelälvens Fiskeråd berättade om sina erfarenheter.

Karl-Johan Ottosson, kommunchef i Vilhelmina, berättar om behovet av samverkan mellan kommunen och andra lokal aktörer. Foto: Marita Alatalo

Från och med 1 januari 2007 skapades möjligheter för de medverkande aktörerna att få reseersättning i samband med projektmötena. Reseersättning var en enskild faktor som aktörerna ansåg skulle skapa förutsättningar till delaktighet. Många av aktörsrepresentanterna arbetar ideellt på grund av ekonomiska restriktioner. De lägger ned tid och energi och tycker att de åtminstone inte ska betala för sitt engagemang. Till saken hör också att pilotområdet är stort och avstånden därmed långa. Av 40 medverkande aktörer är det dock enbart en tredjedel som har nyttjat ersättningsmöjligheterna.

Under mars genomfördes ytterligare sex temamöten. Då diskuterades: Vård av natur- och kulturmiljöer samt nya vägar och terrängkörning. Diskussionerna handlade förstås också om bildandet av ett samverkansforum. Efter dessa möten gjordes en halvtidsutvärdering. Utvärderingen visade bland annat att genomförda insatser varit de rätta, se bilaga 3.

Under april träffades aktörerna på temamöten om fjällnära skogsbruk och i maj månad om jakt och fiske.

Under maj genomfördes även ett möte på skolan i Saxnäs med ungdomar i årskurs 8 och 9. Mötet blev ett "SO-pass" med syfte att få ungdomar syn på sitt landskap, på bevarande och nyttjande av naturresurser och bildandet av ett samverkansforum.

I juni arrangerades en fältexkursion. I fokus för exkursionen var fjällnära skogsbruk, kulturmiljöers betydelse och lokal delaktighet i markanvändningsplanering.

Leif Jougda, Skogsstyrelsen berättar om skötselmetoder inom skogsbruket. Foto: Patrik Ulander

Efter halvårsskiftet 2007 började arbetet med att analysera, tolka, kategorisera och visualisera de idéer om ett samverkansforum som framkommit på mötena. I slutet av augusti inbjöds alla aktörer till en workshop för att diskutera:

- Huruvida förslag på modell överensstämmer med de samtal som förts på mötena – säkerställa giltighet i genomförd analys.
- Förslag på förbättringar
- Nya infallsvinklar.

I oktober inbjöds alla aktörer till ett reellt samrådsmöte för att testa framtagna modeller och i början av december hölls ett sista och avslutande stormöte där deltagande aktörer fick delge sina synpunkter på föreliggande projektredovisning.

Under hela projektperioden genomfördes totalt 23 möten, se bilaga 4.

Följande utgångspunkter har sammanfattningsvis varit vägledande för projektets genomförande.

- En helhetssyn på landskapet.
- Relevant och ändamålsenlig kunskapssammanställning.
- Balans mellan bevarande och nyttjande av naturresurser.
- Engagera aktörer som påverkar och nyttjar naturresurser i en öppen process.
- Skapa dialog och kommunikation med och mellan aktörer.
- Utveckla arbetsformer och process.

4. KULTSJÖDALEN – FJÄLLNÄRA SKOGBYGD

Med utgångspunkt från de sakfrågor aktörerna lyft som viktiga togs ett kunskapsunderlag fram om det landskapsavsnitt som utgör pilotområde.

Ambitionen har varit att beakta så omfattande kunskapsunderlag som möjligt med utgångspunkt från, dels de resurser som har ställt till projektets förfogande, dels från vad som är relevant och ändamålsenligt för en diskussion med lokala aktörer om bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser.

Kunskapsunderlaget presenteras nedan i form av en översiktlig beskrivning av pilotområdets olika värden, såväl ur ett kulturellt- och ekologiskt perspektiv som ur ett socialt- och ekonomiskt perspektiv. Beskrivningen utgår från en helhetssyn på landskapet som den sammansatta helhet det är med faktorer och förhållanden som påverkar landskapet till förändring.

Beskrivningen av pilotområdet är delvis utformad som en enkel landskapsanalys. Kännetecken och element i landskapet som bedöms vara avgörande för områdets karaktär har tagits upp.

4.1 Från svunnen tid

Precis som många andra områden är pilotområdet att betrakta som ett värdefullt kulturlandskap. Ingen kan med säkerhet säga när området först befolkades. De första ”nybyggarna” bosatte sig kring Kultsjön i slutet av 1700-talet och då levde och verkade redan en samisk befolkning i området. Vad man med säkerhet vet, är att marken kring den fiskrika sjön Ransarn är ett av de senast koloniserade områdena i landet.

Lyckligtvis finns en rad källor i vilka man kan söka kunskap och förståelse för den kulturella förändringsprocessen. Det finns till exempel inventeringar av kulturmiljöer¹, fornlämningar² och äng- och betesmarker³ som mer eller mindre fragmenterat berättar om områdets kulturella arv.

Levande miljöer vittnar också – i dessa finns spår av tidigare generationers arbete och liv både i bebyggelse och landskap⁴. I området finns till exempel: Norgefarargården⁵, Ricklundsgården⁶, Tomasvallen och Spaunakullen samt Sjöbergs koja vid Bijelite⁷. Några miljöer bär på kulturvärden av riksintresse. I pilotområden är följande kulturmiljöer riksintressen: Fatmomakke kyrkstad⁸,

¹ Se t.ex. Riksantikvarieämbetet, fornlämningsregistret: www.raa.se Kulturmiljösök

² Se t.ex. Riksantikvarieämbetet, fornlämningsregistret: www.raa.se FMIS fornsök

³ Länsstyrelsen i Västerbottens län, 2004

⁴ Läsa landskap, 1993

⁵ www.norgefarargarden.se

⁶ www.ricklundgarden.com

⁷ <http://www.saxnas.se/historia.html>

⁸ Se t.ex. www.fatmomakke.se; Pettersson, 1982; Burman, 2006; Fatmomakke Kyrkstad, 1994.

Svartbäcksområdet, Ransarområdet, Remdalen och Risfjället-Rissjön⁹, se bilaga 5a och 5b.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader i Fatmomakke Kyrkstad. Foto Marita Alatalo

Lappmarksplakatet från 1673¹⁰, Lappmarksreglementet från 1749 och fastställandet av lappmarksgräns och odlingsgräns¹¹ samt de s.k. avvitrtringarna i lappmarken¹² är exempel på särskilda handlingar som också har satt sina spår i såväl landskap som de människor som lever där.

4.2 Fjällnära skogsbygd

Pilotområdets nordvästliga del utgörs av kalfjäll och benämns med naturgeografiska termer som norra högfjällsregionen. Fjällen här är dock inte så höga, utan mer avrundade lågfjäll. Stekenjokk har en höjd på nära 900 m.

Högfjällplatån är i dag mycket tillgänglig beroende på den väg som byggde i början på 1970-talet i samband med att malmförekomsterna i området började exploateras. Området är klart påverkat av den gruvbryning Boliden AB bedrev där mellan åren 1976 och 1988. Gruvverksamheten sysselsatte som mest omkring 150 personer och totalt bröts och anrikades 8 Miljoner ton koppar, zink och silver innan driften lades ned¹³. Med ökande mineralpriser på världsmarknaden har malmfyndigheterna på Stekenjokkplatån på nytt blivit intressanta. Det är International Gold Exploration som har ansökt om undersökningstillstånd vid och i anslutning till den gamla gruvan. I dag finns även intressenter som vill etablera vindkraftverk i detta område på grund av till synes gynnsamma vindförhållanden. Tre vindkraftverk finns redan byggda i området, men längre söderut i Klimpfjäll.

⁹ Länsstyrelsen i Västerbottens län, 1991; Länsstyrelsen i Västerbottens län 2002; Ljungdahl, 2007.

¹⁰ Se t.ex. Carlsson, 2006; Lantto, 2000.

¹¹ ibid.

¹² Justitiedepartementet, 1991

¹³ Bohm, 1978; muntlig inf. Fred Boman, Boliden Mineral AB.

Pilotområdets sydöstra del ligger nere i det fjällnära barrskogsbältet och klassas som förfjällsregion. Området utgörs av förfjäll och bergsmassiv samt milsvilda skogar. Precis på gränsen mellan högfjäll- och förfjällregionen ligger Marsfjällsmassivet med högsta topp på över 1500 m.ö.h.

Marsfjällsmassivet i försommarträkt. Foto: Anna Wenngren

Vegetationen i denna region består av glesa oftast näringsfattiga barrskogar och lövvegetationen består av vårtbjörk. På stora områden växer gammal naturskog. I dessa finns granar som är 400 – 600 år och träd som är upp till 30 meter höga.

Att skog av hög ålder har stor betydelse för fauna och flora är ingen nyhet. Inventeringar¹⁴ visar att det i området finns till exempel: Den ovanliga svampen ”taigaskinn” och den akut hotade lavarten ”hårig skrovellav” och även hotade arter som fjälluggla, järv, jaktfalk och fjällräv¹⁵. Dessa arter finns med i artdatabankens s.k. rödlistor¹⁶. I pilotområdet finns nära 15 arter för vilka det ska upprättas särskilda åtgärdsprogram¹⁷.

¹⁴ t.ex. inventeringar av: Nyckelbiotoper, sumpskog, urskog, våtmarker, rovdjur, utter, naturvärden, fjällskogar, jaktfalk, se även Nationell Inventering av svenska landskapet NILS – <http://nils.slu.se/>.

¹⁵ I området finns ett av landets mer betydande förekomst av fjällräv. Fjällräven är helt fredad. År 2000 fanns uppskattningsvis enbart omkring 15 vuxna fjällrävar i Västerbottens län eller omkring 30 procent av alla vuxna i Norra Sverige och Finland, se vidare projekt Fjällräv SEFALO Stockholms universitet www.zoologi.slu.se.

¹⁶ Förteckning över de arter som bedöms vara hotade – de som inte har långsiktigt livskraftiga populationer i Sverige, se vidare Svenska artprojektet - www.artdata.slu.se

¹⁷ Flodpärlmussla, Kantad kulhalsbock, Skrovlig flatbagge, Liten aspgelelav, Kungsörn, Pilgrimsfalk, Dubbelbeckasin, Björn, Lodjur, Utter samt nämnda Hårig Skrovellav, Jaktfalk, Fjällräv och Järv. För vidare inf. se <http://www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Skydd-och-atgarder-for-djur-och-vaxter/Atgardsprogram-for-hotade-arter/>

Nu har en av Sveriges äldsta granar, tyvärr lagt sig till ro. Den blev omkring 600 år gammal och finns i Njakafjällets naturreservat. Foto: Anna Wenngren

Hela området avvattnas av Ångermanälvens vattensystem och älvens betydelse kan inte tillräckligt framhållas. Vattendraget en har stor betydelse för såväl landskapsbild, som djurs och växers hela ekosystem. Av de större sjöarna kan nämnas; Ransarn, Kultsjön, Gitssjön, Gikasjön, Västra och Östra Marssjön och Bielite. I sjöarna, de strömmande vatten - som Ransarån, Saxån, Satsån, Marsån, Kultsjöån och Voymån – finns värdefulla bestånd av både röding, öring, harr samt gädda och abborre. Ur ett kanske mer estetiskt perspektiv kan Fiskonfallet och Trappstegsforsen nämnas, som oskattbara inslag i landskapsbilden. Vattenområdena är av naturliga skäl inte lika väl undersökta som markområdena i pilotområdet. Några inventeringar finns dock¹⁸.

Trappstegsforsen i Kultsjöns mynning. Foto: Marita Alatalo

¹⁸ Inventeringar av grund- och ytvattentäkter; Marsåns har biotopkarterats; El- och provfiskeundersökningar.

Älven reglerades för utvinning av elkraft på 1950-talet och effekterna av denna omdaning är ännu inte tillfullo kartlagda. För närvarande finns en diskussion i kommunen om fortsatt utbyggnad av Ångermanälven som innebär överledning av vatten från Vojmsjön till kraftverket i Stalon.

Av beskrivningen ovan framgår att området har såväl höga som känsliga naturvärden. Betydande arealer har avsatts till naturreservat. I området finns Njakafjällets naturreservat (6 200 ha) samt delar av Marsfjällets- och Gitsfjällets naturreservat (86 000 resp. 40 000 ha)¹⁹. Dessa samt ytterligare markarealer har klassificerats som riksintressanta för naturvärden, se bilaga 6 A och 6B. Syftet med reservaten är, dels att bevara ekosystemen och låta de naturliga processerna som format miljön löpa fritt, dels för att trygga tillgången på mark för friluftsliv. Nästan hela pilotområdet är av riksintresse för friluftslivet – för vandring, skidåkning, cykling, ridning, grottbesök, båtliv, fiske och jakt, se bilaga 7.

Vy över Kultsjödalens storslagna natur. Foto: Marita Alatalo

In på 2000-talet har dessa naturreservat även blivit s.k. natura 2000-områden²⁰ och det har även Vardo-, Laster- och Fjällfjället, Satsfjället samt Rapstenjaur och Rypjärnsberget²¹, se bilaga 6B.

¹⁹ Länsstyrelsen i Västerbottens län, 1996; Se vidare, www.ac.lst.se – natur och miljö – naturreservat; naturvårdsverkets kartverktyg skyddad natur www.naturvardsverket.se/skyddadnatur Persson, 1998; Här kan tilläggas att befintliga skötselplaner för reservaten ska revideras.

²⁰ Varje land i EU har utsett sina mest värdefulla naturområden till s.k. natura 2000-områden med utgångspunkt från listor över livsmiljöer och arter som finns i fågel- samt art- och habitatdirektiven, se vidare www.naturvardsverket.se / Arbeta med naturvård / Natura 2000, nätverk för värdefull natur.

²¹ För områdena finns bevarandeplaner, se www.ac.lst.se/naturochmiljo/natura2000.

Stora delar av området är även av riksintresse i egenskap av obrutet fjällområde och har ett särskilt skydd enligt miljöbalken²².

4.3 Kultsjödalen - en glesbygd

Ur ett samhälleligt perspektiv karaktäriseras området av få bofasta och vidsträcka obebodda delar. De bofasta, omkring 1000 personer, bor främst i byarna Saxnäs och Klimpfjäll. I dalen finns många fritidshus vilket gör att befolkningen säsongvis är större.

Här kan nämnas att omkring 70 procent av marken i området förvaltas av staten och det är enbart i dalens botten som marken är privatägd.

Antalet bofasta minskar. Mellan åren 1990 – 2005 har befolkningen minskat med omkring 15 procent. Det är dock inte bara befolkningsstorleken som förändras, utan det gör även befolkningsstrukturen. Befolkningsstrukturen blir över tid skevare – större andel äldre och mindre andel personer i förvärvsarbetsålder²³.

I likhet med andra glesbygdsregioner är serviceutbudet av ringa omfattning. Lanthandelsbutiker finns i Klimpfjäll och i Saxnäs. Dessa har även drivmedelsförsäljning. En mindre mack finns även i Stalon. Samhällsservice finns i form av grundskola och distriktssköterskemottagning i Saxnäs. Att upprätthålla samhällsservicen är ett typiskt glesbygdsproblem. Vilhelmina kommunförvaltning har under den senaste treårsperioden inlett samarbete med grannkommunerna Åsele och Dorotea. I samarbetet försöker man hitta gemensamma lösningar på hur bland annat samhällsservicen ska ordnas - en ny väg för att sammanlänka Kultsjödalen och Borgafjällsdalen diskuteras²⁴. En väg som man tror ska kunna få stor betydelse för näringslivet och för upprätthållande av offentlig service. Vägen skulle möjliggöra samordning och effektivisering inom skola, omsorg, räddningstjänst, fjällräddningen och polis, menar man. Det har förövrigt även pågått en diskussion om sammanläggning av de tre kommunerna Vilhelmina, Dorotea och Åsele. En diskussion som helt nyligen avslutades när man beslutade att inte gå vidare med tankarna om sammanslagning, men att fortsättningsvis utöka samarbetet mellan kommunerna.

Nämnas kan även att det pågår en övergripande debatt om huruvida Sverige skall ansluta sig till ILO konventionen 169 – som specifikt behandlar ursprungsfolkens rättigheter (The Indigenous and Tribal Peoples Convention)²⁵.

Den fysiska infrastrukturen är förstås viktig för området. Området nås bland annat från kommunens centralort Vilhelmina²⁶ av den länsväg som turistiskt bär namnet Vildmarksvägen. Närmsta flygplats Sagadal finns 10 km sydöst om Vilhelmina.

²² Miljöbalken 4 kap. 5§

²³ www.scb.se.

²⁴ Länsstyrelsen Västerbottens län, 2004b; se även www.vagverket.se – Hur en väg blir till.

²⁵ Se t.ex. SOU 1999: 25.

På Saxnäsgården finns distriktsköterskemottagning. Foto: Marita Alatalo

Turistflyget (med små plan och helikoptrar) kan sägas vara välutbyggt. Infrastrukturen för Internet och mobilt telefoni är av varierande kvalitet. Statliga och kommunala leder (vinter-, sommar och skoterleder) i området är viktiga för lokalbefolkningen, men även för turister²⁷. Här kan tilläggas att stora delar av området utgör förbudsområde för skoter, se bilaga 8

4.4 Renskötsel och turism – näringsliv i förändring

Näringslivet i Kultsjödalen är i dag vad man kan kalla småskaligt och inte särskilt differentierat. Näringslivets strukturförändringar gör att det finns ett skriande behov av jobbskapande verksamheter. Bristen på arbetstillfällen gör att många arbetar inom flera olika branscher och har flera olika sysselsättningar.

I generella termer kan man säga att människorna livnär sig främst på renskötsel och turism. Två samebyar är verksamma i området – Vilhelmina norra Sameby och Vilhelmina södra Sameby, se bilaga 9.

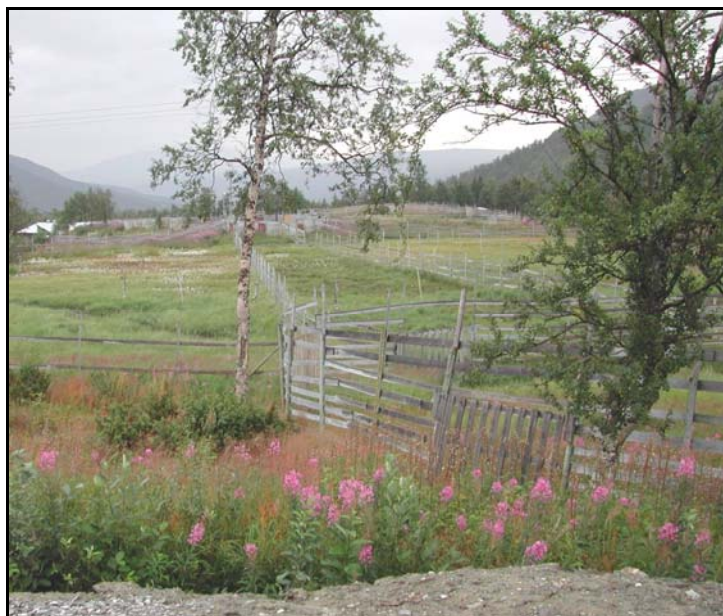
Vilhelmina norra Sameby består av omkring 20 rennäringsföretag av varierande storlek och verksamheten är uppdelad mellan två grupper – Marsfjälls- och Vardofjällsgruppen. Samebyn är den sjätte samebyn norrifrån räknat inom Västerbottens län. Samebyn har sina åretruntmarker inom Vilhelmina kommun. Vinterbetet är i huvudsak efter Gideälven och längst med Lögdeälven. Vilhelmina södra sameby är den sydligaste samebyn inom Västerbottens län. Samebyn består av drygt 20 renskötselföretag. Samebyn har sina åretruntmarker inom Dorotea och Vilhelmina kommuner och vinterbetesområden inom Åsele, Strömsund, Sollefteå, samt Kramfors och Örnköldsviks kommuner²⁸.

²⁶ Avståndet mellan Saxnäs som ligger central i pilotområdet och Vilhelmina är omkring 90 km.

²⁷ SFS 1975: 1313; SFS 1978: 594; Naturvårdsverket, 2005.

²⁸ Se även SOU 2006: 14.

Hela området är viktigt för renskötseln då det utgör betydelsefullt kalvningsland och betesmark för ren²⁹. Stora delar är också av s.k. riksintresse för rennäringen, se bilaga 10.

Rengärde strax norr om Klimpfjäll. Foto: Marita Alatalo

De andra förut så viktiga areella näringarna sysselsätter inte längre många människor. I området finns för närvarande till exempel enbart ett mjölkproducerande lantbruk med bland annat fjällkor och en gård med får³⁰. Stora delar av förut hävdad mark växer igen och bidrar till att landskapet i dalgången förändras. Skogsbruk bedrivs av både privata markägare³¹ och staten³². Skogsbruket är dock på gränsen till ekonomiskt lönsamt. Det privata skogsbruket hade på 1990-talet hela Sveriges uppmärksamhet när man ville avverka på Njakafjäll. Fejden om Njakafjäll slutade med att delar av området blev reservat³³.

För skogsbruket i fjällnära områden rekommenderas allmänt särskilda brukningsmetoder³⁴. Förutom att naturmiljön är känslig, krävs särskilda hänsyn till den renskötsel som pågår där. I området pågår ett unikt utvecklingsarbete vad gäller adaptivt skogsbruk. Sedan 2001 arbetar Skogsstyrelsen med att ta fram lokalt anpassade skötselmetoder som tar hänsyn till såväl landskapsbild, kulturspår, fauna, flora som rennäringens, besöksnäringens och skogsnäringens

²⁹ Se vidare Ren 2000 – www.ren2000.se –, en markanvändningsportal för rennäringen i vilken det finns information om samebyarnas verksamhet, renskötselåret, flyttleder, kalvningsland, och kontaktpersoner. Upprättad i samarbete med Länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

³⁰ Se t.ex. Västerbottens län, 2001; 2004; www.sjv.se/tuva.

³¹ Det privat skogsbruk administreras i huvudsak av Vilhelmina Övre Skogsallmänning.

³² Statens fastighetsverk, www.sfv.se

³³ Se t.ex. Hedrén, 2002; Jensen, 2002.

³⁴ Skogsstyrelsen, www.svo.se

intressen³⁵. Vid sjön Bielite och vid Njakafjäll har man inrättat särskilda demonstrationsområden eller modellskogar. Idag står Vilhelmina kommun huvudman för arbetet och Skogsstyrelsen utgör koordinator för verksamheten³⁶.

Det har tidigare nämnts att många människor i området har sin utkomst från turismnäringen. Det är den redan omtalade storslagna miljön i pilotområdet som är grunden till turismen. Sjöar, vattendrag och milsvida naturskogar skapar möjligheter till fjällvandring, skoter- och skidåkning samt jakt och fiske - möjligheter som attraherar en växande skara. Kultur som är kopplad till den samiska befolkningen, utgör också dragningskraft. "Glesheten" och tystnaden börjar också bli intressanta faktorer vid en utveckling av besöksnäringen.

Staten förvaltar som tidigare nämnt omkring 70 procent av marken i området. Som förvaltare upplåter staten småviltjakt och sportfiske åt turister. Staten upplåter även småviltjakt, älgjakt, husbehovsfiske och sportfiske åt bofasta. Den del av lokalbefolkningen som tillhör samebyar – som är renskötande samer – har särskilda nyttjanderättigheter enligt rennäringslagen³⁷. Ripjakt och flugfiske är aktiviteter som lockar förhållandevis många turister och i området finns några företag som specialiserat sig på att ta emot dessa.

En italiensk jägare i Marsfjällreservatet. Foto: Marita Alatalo

På 1990-talet genomfördes stora förändringar av regelverket kring upplåtelse av jakt och fiske ovan odlingsgränsen. Förändringar som påverkade både lokalbefolkningen och turister³⁸. Även aktuella förändringarna kring småviltjakten ovan

³⁵ Projekt Skogligt Kompetenscentrum 2001-2003; Model Forest Vilhelmina 2003.

³⁶ www.vilhelminamodelforest.se.

³⁷ SFS 1971: 437

³⁸ Utvärdering av småviltsjakten och handredskapsfisket ovan odlingsgränsen, 1996; SOU 2005: 116; SOU 2005: 17.

odlingsgränsen främst vad gäller upphävandet av guidetvånget för utländska jägare har framkallat heta dispyter³⁹.

De turister som besöker området kommer främst från Norrlandskusten och från Mälardalen i Sverige, från Helgeland och Nordland i Norge, men även från Vasaregionen i Finland och från Italien. Lappland har kommit att bli ett starkt och exotiskt varumärke och andelen utländska turister ökar. En talesman⁴⁰ för Kultsjödalens Turism och Kultur⁴¹ påtalar att området under de senaste åren, har besökts av ca.40 000 turister per år.

³⁹ Se t.ex. www.ac.lst.se/ren- o fjallfragor/smaviltsjaktpastatensmark/

⁴⁰ Jan Hammarsten

⁴¹ www.marsfjallen.com

5. ETT SAMVERKANSFORUM TAR FORM

I diskussioner kring naturresurs- och markanvändningsfrågor som de lokala aktörerna finner viktiga, har en modell för samverkan vuxit fram.

Nedan redogörs i sammanfattande ordalag för de diskussioner som förts på projektets temamöten. Diskussionerna återges här uppdelade.

- Del I:** Handlar om aktörernas funderingar och åsikter kring ett aktuellt tema. Aktörerna uttryckte genomgående stor frustration beträffande statens agerande i olika frågor. De funderingar och åsikter som framkommit vid temadiskussionerna och som i sin helhet finns dokumenterade i projektets minnesanteckningar, ser länsstyrelsen som betydelsefulla att beakta i sitt fortsatta arbete och som ett mervärde av projektverksamheten.
- Del II:** Handlar om att finna formen på ett samverkansforum. Att här återge förda diskussioner, har en särskild metodologisk betydelse. Återgivningen görs för att man ska kunna följa upp och/eller ”gå tillbaka” i processen om det av någon anledning skulle behövas – en typ av kvalitetssäkring.

5.1 Mineralbrytning

Del I

På temamötena som handlade om mineralbrytning i pilotområdet diskuterades främst vad en öppning av gruvan i Stekenjokk skulle innebära. Det finns i dag, som tidigare nämnts, en exploatör som vill återuppta gruvbrytningen i Stekenjokk. På mötena framkom att det finns olika åsikter bland aktörerna om detta ”projekt”. Några av aktörerna var positiva, några var negativa och några uttryckte inga direkta åsikter som kan tolkas som positiva eller negativa. Dessa ställde sig mer frågande.

Att renskötseln skulle komma att påverkas negativt framhölls, dels av själva gruvverksamheten, dels av att det förmodligen skulle byggas vägar som öppnar upp för ytterligare verksamheter. De arbetstillfällen som skulle skapas vid en gruvöppning ser flera som positivt. Hur många jobb och vilken typ av jobb det kan röra sig om och om dessa i sådana fall kan tillfalla lokalbefolkningen, skulle aktörerna vilja få en uppfattning om. Vidare uttrycktes funderingar som handlade om vad en gruvverksamhet skulle ha för påverkan på den allmänna naturmiljön. Gruvbrytning är en relativt kortvarig företeelse som kan ödelägga värdefull naturmiljö som bör få finnas till i evighet, påtalade några.

Några av aktörerna nämnde att mineralfyndigheterna i området också har lockat amatörgeologer. Detta har bidragit till funderingar kring bildandet av en ”geopark”.

Del II

I diskussionen om att finna formen på en modell för samverkan formulerades många frågor. Kommer myndigheter att ta oss på allvar? Kommer myndigheter verkligen att bry sig om vad vi tycker? Vilket mandat kommer forumet att få i beslutsprocesser? Hur sanktionerat kommer rådet att vara i kommunen och på länsstyrelsen? Kommer myndigheterna verkligen att lyssna på rådet med tanke på hur lokala åsikter behandlas idag? **De ville i diskussionen klargöra** hur viktiga det är att de blir tagna på allvar. Detta var en förutsättning för att de överhuvudtaget skulle engagera sig i arbetet med att bilda ett samverkansforum, menade de.

Begreppet samråd och samverkan diskuterades samt det nödvändiga med att rätt förväntningar skapas på vilken roll ett samverkansforum kan förväntas få.

Aktörerna framförde också åsikter om att forumet i en samrådsprocess inte ska behöva presentera en åsikt i konsensus, utan bygdens röst som den är.

Vidare diskuterades vilken roll, ett forum kan ha i andra sammanhang. Skulle forumet kunna föra vilken diskussion som helst? Skulle forumet kunna vara en plats för åsiktsutbyte, en plats där aktörer kan sätta sig in i varandras situation för att förstå varandra ståndpunkter - något som leder till ökad förståelse? Kommer forumet, när det väl finns att kunna ta egna initiativ och ta tag i sådant som är angeläget för bygden?

Återställningsarbeten efter gruvverksamheten i Stekenjokk resulterade bland annat i en konstgjord sjö. Foto: Marita Alatalo

Aktörerna var ense om att forumet bör ”bygga på” en bred bas av alla lokala aktörer. Varje aktör väljer en representant, på det sätt som denne finner lämpligt. Vidare framfördes, att det bör finnas en kärntrupp, ett AU eller en styrgrupp och även en sammankallande, en koordinator, en spindel i nätet, som tar ansvar för att

sammankalla aktörerna och bereda de frågor som forumet ska förhålla sig till. Vilka aktörer som sedan agerar i en samrådssituation beror på den enskilde aktörens intresse och hur denne berörs av frågan.

I diskussionen berördes också att det kanske är nödvändigt med varierande organisation på forumet beroende på uppgift – en organisation i samrådssammanhang och en när ”egna” bygdefrågor ska behandlas. Kommunens roll diskuterades, några uttryckte att det är viktigt att kommunen är med.

Arbetsnamn på samverkansforumet diskuterades. En viktig fråga, tyckte flera. Synpunkter framfördes om att namnet bör innehålla någon geografisk term till exempel Kultsjödalen eller Vilhelminafjällen. Ordet råd tyckte man också skulle finnas med, kanske Kultsjödalsens råd, Vilhelmina kommuns fjällråd, men då måste också Kittelfjäll – Dikanäsområdets aktörer vara med. Rådet för södra Vilhelminafjällen, föreslog några, men då skulle Borgafjällområdets aktörer vara med.

Alla aktörer var eniga om att vilken form forumet än antar, så måste det finnas en finansiering för verksamheten för att den ska fungera. Finansiering i form av arvoden och reseersättning för dem som är aktiva. Arbetet går inte att lösa med ideellt arbete. De som engagerar sig måste få ekonomisk kompensation och då blir verksamheten också seriösare.

Områdesavgränsning eller upptagningsområde diskuterades och vilket geografiskt område ett forum skall verka för. Det blir problematiskt att dra gränser hur man än gör, menade man. Några aktörer uttryckte att kommungränser kan vara utgångspunkt. Vilket skulle innebära att ett forum skulle kunna verka för hela Vilhelmina kommuns fjällområde. Samtidigt menade mötesdeltagarna att det är viktigt att det inte bli ”för stort” område. Bygdbegreppet diskuterades och vad som upplevs som bygd i relation till vilket område ett samverkansforum ska förhålla sig till. En viktig utgångspunkt kan vara det område i vilket man idag har sitt naturliga samarbete i, uttryckte någon. Man ska känna att det är ens egen bygd det handlar om för att man ska vara engagerad, menade flera.

5.2 Vindkraftsetablering och reglering av vattendrag

Del I

På temamötena som behandlade vindkraftsetablering och vattenreglering uttrycktes åsikter som var lätt att tyda som antingen positiva eller negativa.

Som tidigare har nämnts finns i pilotområdet, närmare bestämt i Klimpfjäll, tre vindkraftverk och i dag finns intressenter som skulle vilja etablera ännu flera i området. Deltagarna uttryckte åsikter om befintliga vindkraftverk och eventuellt nya etableringar. De som var positiva till vindkraftverk i området, tyckte att det är en bra energikälla på många sätt. Att vindkraftverk inte ger några bestående skador – de går att ta ner om man så önskar. Bullret från snurrorna kan man gott leva med, menade de. Dessa ansåg också att om det ska etableras fler så borde

dessa placeras tillsammans i större grupper, inte utspridda på flera platser. De aktörer som uttryckte sig negativt, menade att vindsnurror inte hör hemma i fjällmiljö. Att de stör helhetsbilden av landskapet och att ljudet är irriterande. De ”höga” verken påverkar miljön mer, än vad de bidrar mer i energihänseende, menade de. De menade också, att vindkraftetableringar påverkar turismen negativt.

I diskussionen kring vattenkraftutbyggnad uttryckte deltagarna funderingar kring vad Ångermanälvens vattensystem skulle ha gett bygden i t.ex. naturturism, äventyrsturism och fisketurism om det inte hade reglerats. Diskussionen uppehöll sig också kring funderingar kring hur fisket en gång var och hur växtligheten har förändrats. Att deras barn inte har en bild av hur det såg ut, i dalgången före regleringen berördes också i diskussionen. Vidare framkom funderingar om det viktiga med att tänka långsiktigt när exploateringar är aktuella och att även analysera effekter av exploateringar som redan är genomförda

Kultsjön sedd från byn Klimpfjäll. Foto: Marita Alatalo

Samtalet kring den förstudie som är aktuell som handlar om överledning av vatten från Vojmsjön via en tunnel till kraftverket i Stalon rörde sig mest om funderingar kring vilka effekter som skulle bli verkliga om projektet blir av - effekter på t.ex. vattenflöde, fiskresursen, renskötseln och arbetsmarknad.

Diskussionen om vindkraftetableringar och vattenkraftutbyggnad mynnade ut i en diskussion om alternativa energikällor, effektivare energiutvinning i befintliga anläggningar och ersättningsfrågor.

Del II

Diskussionen som hade påbörjats vid tidigare möten om ett samverkansforums namn och upptagningsområde fortsatte. Flera representanter för aktörer i pilotområdet bor utanför pilotområdet, men inte alls långt bort – främst i

Vojmådalen närmare bestämt i Dikanäs med omnejd. Detta vittnar om att ett framtida råd möjligen behöver ha ett upptagningsområde för både Kultsjödalen och Vojmådalen och representera Vilhelmina fjällbygd. Kommungränser/tidigare sockengränser har betydelse för lokalbefolkningens inställning till vilka bygder som hör ihop och inte. Har de frågor ett framtida råd ska vara delaktiga i att hantera någon betydelse för rådets upptagningsområde? Vissa frågor berör enbart boende i Kultsjödalen och vissa frågor bara dem som bor i Vojmådalen. Vilket kan indikera att rådets "bas" bör utgöras av aktörer både från Kultsjödalen och från Vojmådalen. Analogt med detta kan namn som Vilhelmina fjällbygdsråd eller Rådet för Vilhelmina fjällbygd bli aktuellt och då med "avdelningar" typ Kultsjödalsrådet eller Rådet för Kultsjödalen och Vojmådalsrådet eller Rådet för Vojmådalen.

Aktörerna diskuterade också på vilket sätt de idag är remissorgan. Flera uttryckte att de sällan eller aldrig har haft eller fått tillfälle att yttra sig i frågor rörande markanvändningen i området, utan ställts inför "fullbordat faktum". I detta sammanhang kom remissförfarandet och remisstid upp till diskussion. Man menade att rådets tillblivelse kommer att underlätta mycket för myndigheter, men trots detta får inte remisstiden förkortas – kanske borde den till och med förlängas.

Aktörerna fortsatte också diskussionen om samverkansforumets struktur och organisation och menade nu att ett framtida råd bör ha samma struktur och organisation oavsett vilken fråga eller ärende de är samrådspart eller remissinstans till. Rådet bör vara så beskäffat att det kan agera oberoende av uppgift.

Representanter för lokala aktörer funderar på hur fjällbygdsrådet bör vara beskäffat. Foto: Marita Alatalo

För att basen, dvs. alla aktörer, ska fungera förtroendeingivande krävs, poängterade deltagarna att kommunikationen mellan representant och dem som

denne representerar är bra. Det är viktigt att vald representant verkligen representerar sin aktör och inte bara uttrycker sin egen åsikt – att representanten tar sitt ansvar. Motsättningar finns internt inom en del organisationer och alla kanske inte alltid är eniga, men systemet måste respekteras.

Vidare framkom att en koordinator/samordnare av nätverket förslagsvis kan ha sin placering i ”maktens korridorer” – på kommunen eller på länsstyrelsen. Koordinatören kan vara en mer eller mindre administrativ resurs för rådet.

Den arbetsgrupp eller styrgrupp som bereder ”ärendena” bör vara en grupp som är skickad att avgöra vem/vilka som ska ”handla”. Några menade att denna grupp inte bör vara för stor, inte fler än tio personer.

5.3 Vård av natur- och kulturmiljöer

Del I

På temamötena om vård av natur- och kulturmiljöer diskuterades pilotområdets förhållandevis stora arealer skyddade natur- och kulturmiljöer. Miljöer som i stor utsträckning överlappar varandra.

I området finns som beskrivet i avsnittet ”Fjällnära skogsbygd” ett naturreservat och delar av två andra stora naturreservat. Dessa reservat och ytterligare tre områden är klassade som natura 2000 områden. Stora delar av pilotområdet är också av riksintresse för naturvården och nästan hela området är av riksintresse för friluftslivet. I avsnittet ”Från svunnen tid” nämns de miljöer i pilotområdet som är av riksintresse för kulturminnesvården. Av diskussionen kring vilka olika typer av skyddade områden som finns i området framkom klart att aktörerna har svårt att förhålla sig till de olika skyddsformerna. De olika skyddsformerna ansåg de skapa förvirring och allra helst då de överlappar varandra.

Diskussionen uppehöll sig länge kring hur de skyddade områdena sköts och hur aktörerna tyckte att de borde skötas. I diskussionerna framkom tydligt att aktörerna i mångt och mycket var kritiska och har en ifrågasättande inställning till hur nämnda områden vårdas. Vad som kanske tydligast framkom i diskussionerna var deras önskan och vädjan om att en förändring ska komma till stånd vad gäller skötselarbetet i nämnda områden. De påtalade också att de tycker att det är viktigt att lokalbefolkningen blir mer delaktig i kommande skötselarbete, inte minst för att skapa lokala arbetstillfällen.

Av diskussionerna förstås att aktörerna känner starkt för sina natur- och kulturmiljöer, inte enbart för de skyddade områdena, utan för områdets miljöer i allmänhet.

På fältmötet som projektet arrangerade i juni berättade Ewa Ljungdahl, Sydsamiskt Kulturcentrum Gaaltje om kulturmiljön på Tomasvallen. Foto: Patrik Ulander

Del II

Formerna på den s.k. kärntrupp eller styrgrupp som föreslagits bör finnas i modellen över ett fungerande fjällråd, togs upp till diskussion. I diskussionen ändrades benämningen på gruppen till arbetsgrupp. Arbetsgruppen kan på mandat föra de övriga aktörernas talan, menade man. Deltagarna ansåg att arbetsgruppen som funktion ska finnas i modellen över rådet, men att den inte ska vara permanent och statisk. Den ska formeras vid behov och variera i storlek och sammansättning beroende på vilken fråga som ska beredas. Gruppen bör dock inte vara för stor, 5–10 personer bör vara en lämplig samling. Behovet och sammansättningen av arbetsgruppen bestäms efter det att de lokala aktörerna samlats till möte och diskuterat aktuell fråga/problem/ärende etc. Dialogen bland aktörerna kommer att bli viktig - att aktörerna kommer att kunna samlas och diskutera och utbyta erfarenheter och åsikter. I diskussionen kommer det att vara viktigt att olika infallsvinklar och perspektiv presenteras. När de samlade finner det nödvändigt utses en delegation/ombud/arbetsgrupp som har de lokala aktörernas förtroende att föra "saken" vidare, menade man.

Under mötet gavs synpunkter på hur aktörerna ansåg att en koordinator måste vara. De menade att koordinatören inte enbart kommer att ha en administrativ roll dvs. vara mötessammankallande och sköta nätverket av lokala aktörer, utan denne kommer även att ha andra uppgifter som gör att personen i fråga måste ha särskilda egenskaper eller fallenheter. Deltagarna framhöll att koordinatören bör vara "en klok" person som även bör ha god analytisk förmåga då de ansåg att koordinatören kommer att behöva utgöra en resurs för rådet och inte minst de gånger en särskild arbetsgrupp/delegation utses.

5.4 Nya vägar och terrängkörning

Del I

Under mötena togs två vägbyggnadsprojekt upp. Dessa handlade om en ny väg mellan Saxnäs och Båtas (över fjället) och om en vägförlängning från Grundfors till Gielas. I diskussionerna framkom att aktörerna hade olika åsikter om dessa projekts för- och nackdelar. De som var för byggandet av vägen Saxnäs–Båtas, menade att den samordningsvinst av samhällsservice som skulle kunna uppnås skulle vara bra. Likaså menade dessa, att det är bra för turismen om vägen skulle byggas. De som var emot att denna väg blir verklighet, menade att en ny väg stör renskötseln och öppnar upp för ytterligare exploateringar t.ex. vindkrafts-etableringar. De hävdade också att inte all turism är välbetjänt av en ny väg. De ställde sig också frågande till vad en ny väg får för konsekvenser för samhällsservicen i Borgafjäll. Aktörerna var i princip eniga i åsikten om att en väg mellan Grundfors och Gielas inte bör byggas. De tyckte att det obrutna fjällområdet skall få förbli obrutet.

Aktörerna diskuterade också byggandet av nämnda vägar i förhållande till befintliga vägar och menade att underhåll av dessa är viktigare än att bygga nya vägar. I diskussionen berördes även avstängningen av vägen över Stekenjokk. Flera menade att öppethållandet av vägen över Stekenjokk borde förlängas. Olika metoder för att finansiera öppethållande kom på tal t.ex. olika former av betalsystem.

Vad gäller terrängkörning diskuterades skoterkörning och barmarkskörning med fyrhjuling och terrängmotorcykel. Stora avstånd mellan attraktiva natur- och kulturmiljöer innebär behov av terränggående fordon. I diskussionen framkom tydligt att aktörerna ansåg att "fridfullheten" i fjällbygden på flera olika sätt påverkas av skoterkörande och en ökande helikoptertrafik. Områdets skoterledsystem diskuterades och aktörerna ansåg att man hela tiden borde sträva efter att på olika sätt förbättra det. Aktörerna pratade också om hur man skulle kunna utveckla en organisation med ledvårdar och betalsystem. Turister och turistentreprenörer använder idag lederna, men de betalar inte särskilt för detta vilket de kanske borde framhålls i diskussionen. Flera av deltagarna blev ganska upprörda när barmarkskörning började diskuteras. De menade att denna typ av kommunikation bör kontrolleras och begränsas mer.

Del II

Aktörerna diskuterade närmare vad en misstro mot samrådsgrupper i grunden betyder. De betänkligheter som mötesdeltagarna tog upp handlade dels om rådets roll, dels om aktörernas olika kraft och förmåga att göra sig hörd.

Av diskussionen framkom att de känner sig osäkra på vilken roll rådet i praktiken kommer att få och att de har svårt att tro på myndigheternas välvilja. De var mycket tveksamma till om myndigheterna på allvar kommer att "släppa in fjällrådet". Nästa alla deltagare frågade sig - Hur tungt kommer rådets röst att väga? Flera fall av "myndighetsutövande" togs upp – fall där lokalbefolkningens

tyckande hade kommit till korta och där de har känt sig överkörda. Många har med andra ord ”dålig erfarenhet” av myndigheter. Detta gör att en misstro har slagit rot.

Deltagarna tyckte att det är mycket viktigt att tydliggöra rådets roll och funktion från början så att inga missförstånd och felaktiga förväntningar uppstår. Vilken status och mandat rådet kommer att få måste slås fast, menade man.

Aktörerna diskuterade också vad ”i samråd med” betyder kontra ”efter samråd med” och menade att fjällrådet måste kopplas in mycket tidigt i olika processer - på förslagsnivå och inte presenteras utarbetade förslag. Hur förankrade är dessa tankar om samråd inom myndigheternas egen organisation – bland tjänstemännen, undrade någon?

I samband med denna diskussion tyckte några att ”fjällrådet” borde hinna testas innan projektet avslutas. Ett förslag presenterades som förövrigt gav gehör hos flera av deltagarna. Som förslag på test av rådet nämndes: Möte om förvaltning av ”stugor” i området. Myndigheter och fjällrådet kunde mötas och samtala, samråda om t.ex. samförvaltning, drift, underhåll och öppethållande av stugorna i området.

När det gäller olika aktörers kraft och förmåga att göra sig hörd menade deltagarna att vissa aktörer har en bra ledare, som kan göra sig hörd och andra inte. En liten grupp kan ha en värtalig ledare och en stor grupp kan sakna en sådan ledare. Utgångspunkten bör vara, tyckte flera, att alla aktörerna har lika värde och att alla aktörerna behandlas likvärdigt.

5.5 Skogsbruk i fjällnära område

Del I

I diskussionerna om fjällnära skogsbruk framkom ganska klart att de privata skogliga aktörerna känner sig begränsade av olika regler. Om den enskilde inte får avverka på grund av att värdefull naturmiljö går förlorad, borde den enskilde kompenseras på något sätt, menade man.

I diskussionen framkom också klart att det råder meningsskiljaktigheter mellan aktörerna om hur man upplever avvergade skogsområden. Några aktörer påtalade att turismvärden och värden för friluftslivet försvinner om ett område avverkas. De menade vidare, att det inte bara är där skogen har avverkats som effekterna bli, utan de negativa effekterna liksom spiller över på landskapet intill. Särskilt stor blir effekten om en avverkning t.ex. görs på en fjällsluttning och syns vida omkring. För skogsavverkningar byggs ofta skogsbilvägar och dessa gör bestående sår i naturen, menade de.

Deltagarna diskuterade vad det kan få för ekonomiska konsekvenser för små skogsägare att bedriva ett icke rationellt skogsbruk. För att ”huggningen” ska bli ekonomiskt försvarbar måste en viss mängd avverkas och detta är inte helt lätt att kombinera med de miljökrav som ställs. Långa och dyra transporter kräver stora

mängder av timmer. Diskussionen uppehöll sig en stund vid skogsvaruförädling. Att det vore bra om skogen från området också kunde förädlas i området. Förädling på plats skulle ge arbetstillfällen och förmodligen bidra till ett mer skonsamt skogsbruk, ansåg man.

I dag har priset på trä ökat och bidragit till att skog avverkas i större omfattning än på många år. Foto Marita Alatalo

Förhållandet att folk utifrån köper upp skog i fjällen diskuteras också särskilt. Några deltagare hävdade att det blir fler och fler "utsocknes" som köper mark i fjällen. Mark köps och skogen avverkas och sen säljer de marken när skogen är borta och skatten betalas dessutom i ett annat område.

Del II

Mötena om fjällnära skogsbruk avslutades med en diskussion kring ett fiktivt samråd. Mötesdeltagarna fick följande scenario: Ett område på ca 2000 ha vid Trappstegsforsen har konstaterats ha en otrolig biologisk mångfald. En stiftelse i England, Cornwall vill nu träffa fjällrådet. Stiftelsen "The Eden Project" har en ide om att bygga en Ekoby i nämnda område efter samma modell man har byggt i England.

Deltagarna trodde att de flesta aktörerna i området skulle vara intresserade av att komma till samrådet, vissa av ren nyfikenhet. Aktuellt markområde ligger delvis på samfällad mark och den går inte att sälja till stiftelse, skulle samfälligheten kunna tänka sig att arrendera ut marken? En sameby är verksam i området. Skulle en anläggning där störa renskötselverksamheten? Både småvilts- och älgjakt förekommer i området. Hur ställer sig de som brukar jaga i området till en markanvändningsförändring där?

Några av mötesdeltagarna undrade om projektet kommer att skapa nya arbetstillfällen till lokalbefolkningen? Några undrade om detta skulle kunna bli en turistattraktion? Mötesdeltagarna ville höra mera om vilka effekter som blivit av anläggningen i England. Vad händer om man misslyckas och inte vill fortsätta med ekobyprojektet? Kan vem som helst få bo i byn? Kommer någon barnfamilj att flytta in?

Alla frågor indikerade på att flera samråd behövs och att aktörerna borde fått ett underlag inför samrådet så att de hade kunna förbereda sig.

Koordinatorns roll diskuterades. Koordinatören måste tänka sig in i vad aktörerna kommer att vilja ha svar på och förbereda "exploatören" på vilka uppgifter som måste vara införskaffade helst före samrådet. Att förberedelserna inför samrådsmötena förkortar samrådsprocessen, var man ense om. Vidare framfördes att koordinatören måste vara lyhörd och vara en sådan person som aktörerna kan känna tillit till. Denne bör också vara så objektiv som möjligt och då kanske det inte är bra om koordinatören är en ortsbo, menade några. Koordinator bör vidare inte bara kunna ge information, utan också kunna analysera. Koordinatören måste också få mandat av aktörerna att "styra upp". Koordinatören ska kunna vara en stark ordförande på samrådsmöten så att det inte blir "polsk riksdag" - ett stormigt möte utan resultat, påpekades.

Representanter för lokala aktörer funderar och utbyter åsikter om när och hur en delegation bör utses. Foto Patrik Ulander

Rådet bör också ha en hemsida på Internet där vem som helst kan få information om vad som pågår.

I slutet av diskussionen framkom att de som bara varit nyfikna på samrådets ämne inte skulle återkomma till nästa samråd, utan till nästa samråd skulle bara de som var direkt berörda komma.

5.6 Jakt och Fiske

Del I

Diskussionerna på temamötena om jakt och fiske blev stundom väldigt intensiva. De närvarande hade många känslor de ville ge uttryck för. Frågor som handlar om jakt och fiske berör verkligen och slående var att det råder förhållandevis stor likhet mellan aktörernas åsikter.

Det första som togs upp till diskussion var den förändring av regler kring småviltsjakten som infördes i början av 2007. Den förändring som föranleddes av att man från EU påtalat att rådande regler om olika tidpunkt för jaktstart och krav på guide för utomnordiska jägare, var diskriminerande. Av diskussionen framgick att aktörerna inte alls tyckte om förändringen. Diskussionen handlade också mycket om hur aktörerna upplever utländska jägares beteende och hur nämnda förändring av guidekravet gör att efterfrågan på lokala guider minskar och arbetstillfällena går förlorade.

Under mötena uttrycktes åsikter om att ripjakten borde senareläggas till förmån för småviltsresursen, älgjakten och renskötseln. Älgjakten diskuterades också rent allmänt - hur viktig den fortfarande är för de boende i området.

När aktörerna diskuterade fisket blev stämningen mindre häftig. Mötesdeltagarna berättade att husbehovsfisket fortfarande är mycket viktigt för de boende i området. Huruvida handredskapsfiske och husbehovsfiske ska bedrivas i samma vatten hade man delade meningar om. Några menade att det går bra att kombinera de olika metoderna i samma vatten, andra menade att man måste vara noga med att ha särskilda vatten för handredskapsfiske.

Fiskevårdsområdena goda arbete påtalades och likaså hur viktiga fiskekortinkomsterna är för föreningarna. Flera menade att företag som har inkomster av fisketurister borde betala ersättning till fiskevårdsområdena för att möjliggöra ännu bättre fiskevård. Diskussionen handlade också om aktörernas positiva syn på fisketurism, de relativt nya sportfiskemetoderna och om nyttjandet av fiskeresursen.

Diskussionen avslutades med en ganska ivrig diskussion om hur fiskekortintäkterna på statens vatten fördelas.

Skyltning om var man kan köpa fiskekort och fiska är uppskattade inslag i landskapsbilden. Foto: Marita Alatalo

Del II

Mötesdeltagarna var överens om att ett fjällråd skulle kunna spela en viktig roll när jakt och fiske ska regleras. Med rådet skulle aktörernas få chans att påverka, att få delge sina synsätt och perspektiv. I diskussionen framkom hur viktigt aktörerna tyckte det är att de som vill kan mötas och diskutera och utgöra bollplank åt myndigheter. Tanken med ett fjällråd är en demokratisk ide som inger förtroende, nätverket är något fantastiskt, påpekades. Man kan se rådet som ett informations- och kunskapsutbytande forum. Samråd påkallas om man vill ha andras åsikter om någonting, men parterna måste ha en välvillig inställning till att andra faktiskt har någonting vettigt att komma med och vara mån att höra andras åsikter och inse att man inte alltid vet bäst själv, sammanfattade en mötesdeltagare.

Några påtalade att man utifrån rådet kanske skulle kunna skapa lokala lösningar. Ammarnäsmodellen och Tåssåsmodellen i Jämtland, kanske är någonting att titta närmare på för att bland annat få klarhet i hur dessa försök fungerar och vilka effekter som blir av dessa. De församlade var överens om att bildandet av ett fjällbygderåd säkerligen skulle bidra till att man skulle komma bort från teknokratiska lösningar på jakt och fiskefrågor.

6. VUNNA ERFARENHETER OCH SLUTSATSER

6.1 Om aktörsengagemang

När projektarbetet startade fanns en märkbar misstänksamhet bland alla inblandade aktörer. En stor del av misstänksamheten berodde på det svåra med att förstå innebörden av företeelsen regionala landskapsstrategier och vad det innebär att arbeta landskapsstrategiskt. De av aktörerna som arbetat med landsbygdsutveckling hade dock lättare att förstå det tänkta arbetssättet eftersom de är vana att arbeta utifrån en helhetssyn. Faktorer som påverkar aktörernas inställning var också projekttrötthet, tidsbrist och osäkerhet.

En stor del av de lokala aktörernas skepticism berodde också på att initiativet till att skapa ett lokalt samverkansforum kom från myndighetshåll, på funderingar om myndigheter verkligen vill samråda med lokala aktörer och på en misstro hos aktörerna om att deras delaktighet kommer att påverka framtida beslut. Det fanns framför allt i projektets inledningsskede, ett uppdämt behov bland de lokala aktörerna av att ”prata av sig” om sin misstro - om myndighetsagerande i stor och smått. Det stormöte som arrangerades i februari 2007 med syfte att låta särskilt inbjudna representanter för länsstyrelsen och kommunen berätta om sin respektive myndighets syn på och behov av samråd och samverkan, gav positiv effekt.

Efterhand har det trots allt skapats förväntningar på vad arbetet ska resultera i. Det har varit nödvändigt att med de lokala aktörerna diskutera ett framtida samverkansforums - roll, betydelse, status och mandat. En diskussion som på inga sätt har hunnit avslutas. En diskussion som förmodligen inte heller bör avslutas, utan tvärtom bör pågå kontinuerligt om forumet blir en verklighet.

Vid flera tillfällen har företeelsen ”dialog” diskuterats och fördelar med den:

- Hur den skapar förståelse
- Hur den hjälper att hitta bra lösningar
- Hur den delger olika synpunkter och perspektiv
- Hur den förhindrar missförstånd
- Hur den tonar ner intressekonflikter.

I diskussionerna kring dialogens betydelse har det också framkommit vad ”språkförbistringar” kan ställa till med. Olika aktörer talar ibland olika språk och använder sin egen terminologi och facktermer som utgör språkliga barriärer och gör det svårt att föra en konstruktiv dialog. Språket kan naturligtvis också användas som ett medel att utöva makt. Olika aktörer kan också lägga in olika betydelser i samma begrepp. Även aktörers erfarenhet och kunskap kan ibland vara så olika att deras utgångspunkter och situationer gör det svårt för dem att förstå varandra

Stämningen på projektmötena har genomgående varit god och de flesta aktörerna förefaller vara nöjda över de diskussioner de varit delaktiga i. De har uttryckt åsikter som kan tolkas som att de har varit en framgång enbart detta, att de träffats

och fått höra varandras åsikter om frågor som de tycker är viktiga - mångfalden i diskussionen har berikat dem. Det framgår klart att behovet av ett samverkansforum för internt bruk också behövs. Redan i mars 2007 fick också aktörerna prov på vad samverkansarbetet kan resultera i. Då blev de nämligen inbjudna till ett informationsmöte av IGE (International Gold Exploaration) som vill öppna gruvan i Stekenjokk som lades ned 1988¹.

*Många diskussioner har det blivit under den tid projektet har bedrivits.
Foto: Marita Alatalo*

Totalt 40 olika aktörer har, som tidigare nämnts, inbjudits att delta i projektarbete. Hur aktörerna har medverkat har naturligtvis varierat. I bilaga 4 finns statistik över närvaron på genomförda möten. Positivt är att deltagandet faktiskt har ökat, om än lite, över tiden. Vid halvtidsutvärderingen (bilaga 3) tillfrågades aktörerna bland annat om de kunde kommentera varför de deltagit eller inte på projektets möten. Svaren avspeglar att de som haft tillfälle att delta på mötena gjort det för att de tyckte det var viktigt för bygden att de deltog. De uppgav att de hade känt ansvar, samtidigt som de tyckte att projektet syftar till att åstadkomma någonting bra. De som hade deltagit mer sporadiskt på mötena, sa att de medverkat när de hade kunnat prioritera bort annat. De som inte hade varit med på möten sa att de inte hade kunnat delta, främst på grund av att de hade arbetat. Några av dessa kommenterar också sina svar med att de i sina styrelser har personer som har varit med på projektmöten, men att de då hade representerat andra lokala aktörer – fler representanter sitter så att säga på "flera stolar". Här påtalade även aktörerna betydelsen av att få månadsbrev och mötesanteckningar.

Den aktörskategori som över hela projektperioden har haft svårast att delta har varit besöksnäringen och övrigt näringsliv. Företagarnas Riksförbund och Företagarna södra Lappland utsåg fem enskilda företagare i dalgången, som de ansåg skulle kunna vara talespersoner för näringen. Dessa har deltagit, men dock i mer begränsad omfattning än övrig aktörskategorier.

¹ IGE fick av projektet en adresslista till representanterna för de lokala aktörerna i Kultsjödalen.

Könsfördelningen bland representanterna för de lokala aktörerna har varit relativt jämn. Medelåldern har dock varit ganska hög. Avsaknaden av unga resulterade i ett möte med ungdomar i årskurs 8 och 9 på Saxnäs skola. Mötet genomfördes som ett SO-pass där eleverna först fick en presentation av projektet och det arbete som har pågått i dalgången. Efter presentationen fick eleverna gruppjobba med utgångspunkt från några frågor. Gruppjobbet visade inte överraskande, att de redan i denna ålder har mycket att komma med och att de borde integreras mer i det miljöarbete som pågår. Det arbete som bedrivs vid skolan i Saxnäs utgår ofta från natur och kultur och de tyckte att det är klokt att tänka landskapsstrategiskt när naturresurs- och markanvändningsfrågor ska diskuteras i samhället.

Följande förhållningssätt har visat sig vara viktiga i arbetet med att engagera aktörer till samverkan:

- Att alla aktörer behandlas likvärdigt
- Att alla aktörer får samma information
- Att motivera aktörerna, klargöra vad får de ut av att samverka
- Att skapa möjligheter för alla aktörer att komma till tals
- Att respektera olika aktörers intressen, synsätt och perspektiv (dessa behöver dock inte anammas)
- Att skapa en rak och öppen dialog
- Att låta intressekonflikter på olika nivåer bli synliga. Inte älta dem, utan använda dessa som drivkraft för att hitta lösningar
- Att ha varierande och anpassade mötesformer, t.ex.; i små grupper ökar chansen att alla ska komma till tals och en fördjupad diskussion kan föras; i stora grupper blir diskussionerna mer ytliga och det är bara de mest talföra som tar sig utrymme
- Att hörsamma vissa principfrågor t.ex. att ge mötesdeltagare reseersättning och att upprätta kortfattade och lättillgängliga månadsbrev och Internet hemsida för informationsspridning.
- Att definiera begrepp
- Att erkänna praktiskt genererad kunskap
- Att diskutera förväntningar så att dessa inte blir orealistiska
- Att processledaren är opartisk

*Elever och lärare på Saxnässkolan utgår ofta från natur och kultur i sitt dagliga arbete.
Foto: Mattias Ihrström*

6.2 Om modell för samverkan

Det förslag till modell för samverkan om fjällfrågor som har tagits fram inom ramen för projektet, är konstruerat från analys av de diskussioner som förts av de lokala aktörerna vid projektets olika möten. Modellen bör vara applicerbar på vilket fjällområde som helst i Sverige. Det stora antalet representativa aktörer som medverkat i modellens framtagande kan antas borga för att den är användbar i flera fjälllandskap. I slutfasen av projektperioden diskuterades också huruvida samverkansmodellen även är tillämplig på andra landskapstyper. Här kan tilläggas att det inte finns något som tyder på att samverkansmodellen inte kan användas på andra landskapstyper också.

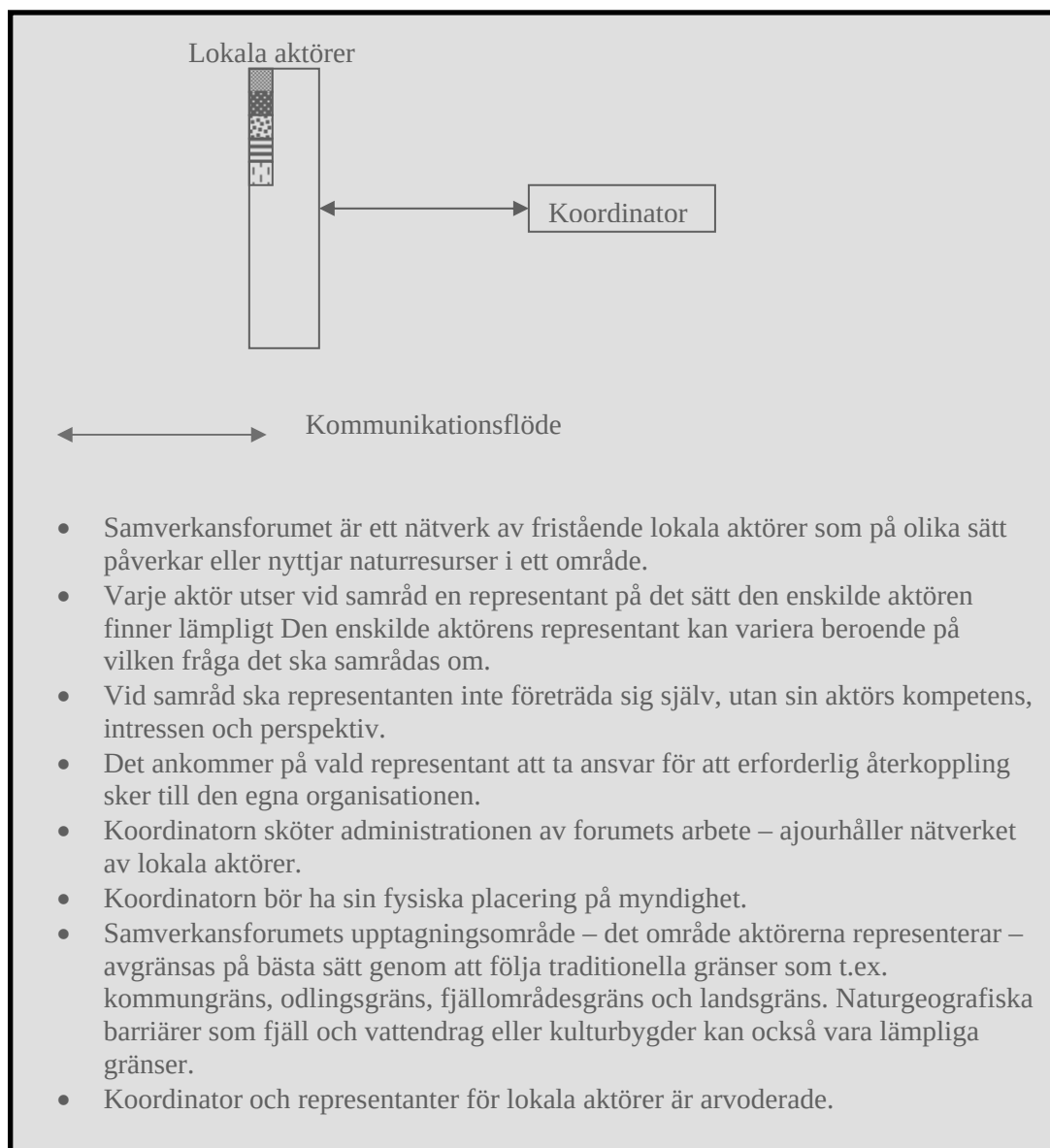
Samverkansforumet har fått namnet Fjällbygderåd. Till detta kan ett namn på landskap, landskapsavsnitt eller bygd kopplas. De lokala aktörer som har medverkat till att ta fram modellen skulle vid en framtida samrådssituation kunna kalla sig Kultsjödalsens Fjällbygderåd. På motsvarande sätt kan det i Västerbottens län skapas fjällbyderåd för andra fjällområden t.ex. Borgafjällsbygdens Fjällråd, Vojmådalens Fjällbygderåd -, Tärnabygdens Fjällråd, Gratiansbygden Fjällråd och Ammarnäsbygdens fjällråd.

Modellen består egentligen av två delar, en modell på fjällbygderådet och en över samrådsprocessen.

Modellen på fjällbygderådet är väldigt enkel och består enbart av en bas av helt fristående lokala aktörer som påverkar eller nyttjar naturresurser i ett område och en koordinatorfunktion, se figur 2. Fjällbygderådet kommer egentligen bara att finnas vid samrådssituationer, i övrigt är det bara ett nätverk av lokala aktörer i ett avgränsat område. Ett fjällbygderåds upptagningsområde är det landskap de lokala aktörerna representerar och det avgränsas på bästa sätt genom att följa traditionella gränser som till exempel kommungräns, odlingsgräns/fjällområdesgräns, landsgräns. I avgränsningen kan naturgeografiska barriärer som fjäll,

vattendrag eller kulturbygder utgöra lämpliga gränser för samverkanforumets upptagningsområde. Det enskilda fjällbygderådets avgränsning har egentligen bara betydelse för att tillfredsställa den enskilde aktörens behov av att känna en tillhörighet med andra lokala aktörer i sin bygd.

Det är aktörerna själva som utser en representant till fjällbygderådet, dvs. när de ska samrådas. Representationen från en och samma aktör kan komma att variera beroende på den enskilda aktörens kompetens och på fråga eller ärende som det skall samrådas om. Det ankommer på vald representant att ta ansvar för att erforderlig återkoppling sker till medlemmarna inom den egna organisationen. Vid samråden ska representanten inte företräda sig själv utan sin aktörs kompetens, intressen och perspektiv. Det är därför återkopplingen är mycket viktig.

Figur 2. Fjällbygderåd – en schematisk modell.

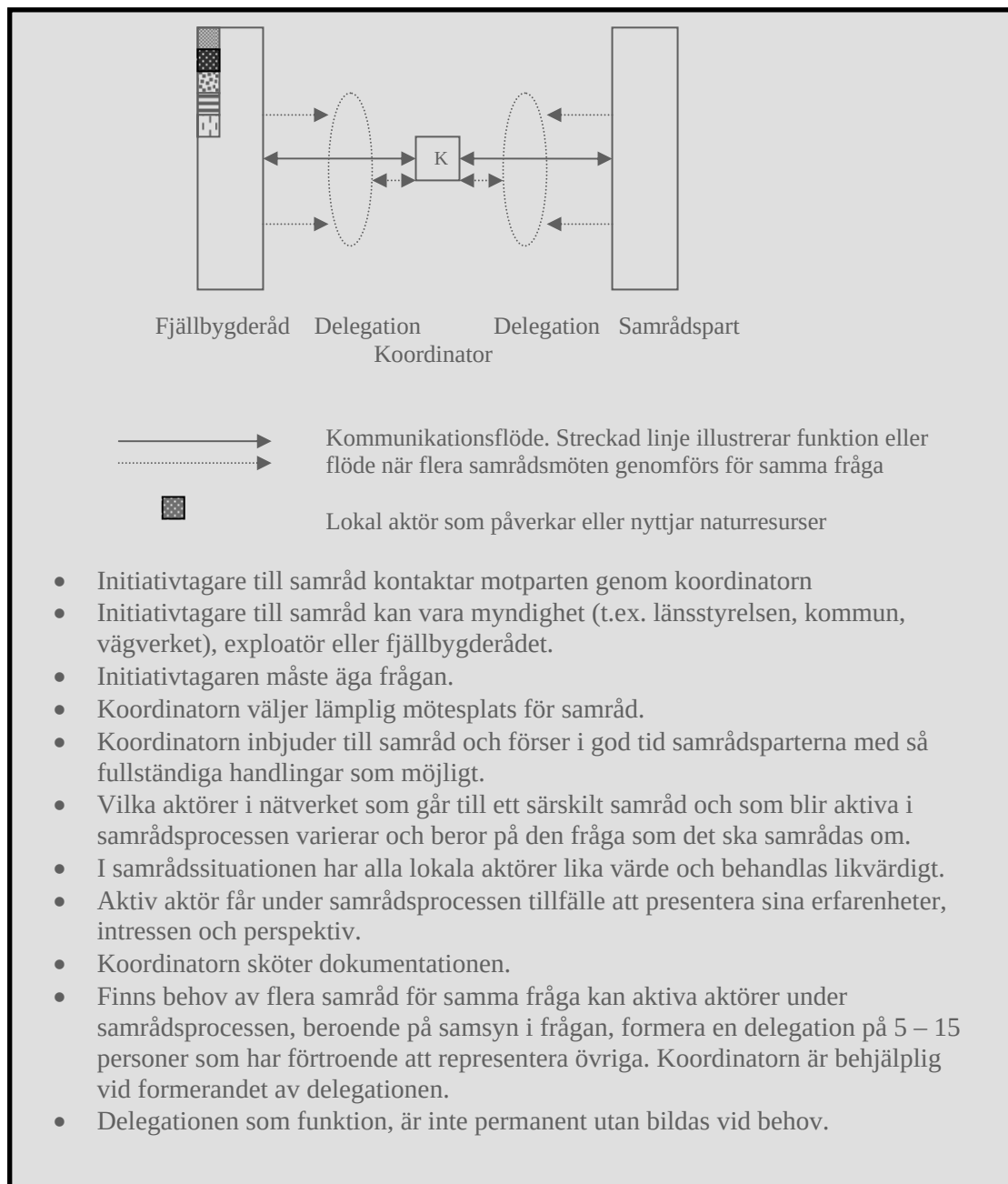
För att modellen ska fungera krävs en koordinator. Koordinatorerna kan sägas vara ”spindeln i nätet”. Koordinator är den som ajourhåller nätverket av lokala aktörer, kallar till samråd, förser de lokala aktörerna med handlingar inför samrådet, sköter dokumentationen, agerar ordförande vid samråden etc. Aktörerna tyckte också att det av praktiska skäl är viktigt att koordinator finns placerad på en myndighet. Aktörerna har under mötena indirekt upprättat en kravspecifikation på vilka egenskaper och fallenheter en koordinator bör besitta för att fungera i processen och vara ett verktyg för aktörerna. Koordinator bör vara en klok person, vara lyhörd och diplomatisk och ha integritet. Aktörerna anser också att det är viktigt att en koordinator är objektiv och då kanske det inte är så bra om vederbörande är bosatt i det område fjällbygderådet verkar.

För att modellen ska fungera krävs också en finansiering. Verksamheten bedöms inte kunna fungera på ideell bas. Både koordinator och de aktörer som deltar i samråd måste få ekonomisk ersättning.

I figur 3 har samrådsprocessen visualiserats. Initiativtagare till samråd kan enligt modellen vara antingen nätverket av aktörer (fjällbygderådet) eller en myndighet till exempel länsstyrelse, kommun, vägverket eller en utomstående exploitör. Viktigt är dock att initiativtagaren äger frågan, man vill samråd om. Initiativtagaren till samråd kontakter motparten genom koordinator. Koordinator utser lämplig mötesplats och inbjuder sedan till samråd. Om till exempel Länsstyrelsen i Västerbottens län kallar till samråd för att upprätta en skötselplan för Marsfjällets naturreservat, inbjuds via koordinator aktörer verksamma i området kring reservatet dvs. aktörer som tillhör Kultsjödalen Fjällbygderåd och Vojmådalens Fjällbygderåd.

I koordinatorns arbete ingår också att i god tid före kommande samråd förse motparten med så fullständiga ”handlingar” som möjligt. Detta för att respektive aktörer ska hinna förbereda sig inför kommande samråd. Förberedelser inför samråd antas förkorta samrådsprocessen.

Vilka aktörer i Fjällbygderådet som väljer att komma till samråd och som blir aktiva i en samrådsprocess varierar beroende på hur de berörs och är intresserade av ”frågan”. Det är följaktligen aktörerna själva som bestämmer om de ska gå till samråd eller inte. Samrådets främsta syfte är att mötas för en givande dialog där aktörerna kan delge varandra sina erfarenheter, synsätt och intressen. I samrådssituationen har inga aktörer tolkningsföreträde, utan alla aktörer har lika värde och behandlas likvärdigt.

Figur 3. Samrådsprocess – en konceptuell modell

Finns behov av flera samråd för samma fråga kan aktiva aktörer under samrådsprocessens gång, beroende på samsyn i frågan bilda en delegation, på omkring 5 – 15 personer. En delegation som har förtroende att representera övriga. Koordinatören är behjälplig i formerandet av delegationen. Delegationen som funktion i processen, är inte permanent utan formeras vid behov.

Under den korta tid som projektet har drivits har bara grunderna till modellerna kunnat skapas. Mycket återstår naturligtvis att göra. Men:

- I slutet av augusti 2007 inbjöds alla aktörerna till en workshop för att diskutera modellerna och säkerställa giltigheten i analysen. Vid detta möte framkom sådant som man behöver gå vidare med, bland annat funderingar kring vem som kan tänkas finansiera samrådsverksamheten och hur finansieringen kan tänkas påverka dess roll och betydelse. Funderingarna kretsade kring rådets "självständighet". Flera finansiärer² skulle kunna möjliggöra att fjällbygderådet blev en i princip fristående "institution".
- I slutet av oktober 2007 hölls ett reellt samrådsmöte för att testa modellerna. Projektledaren fungerade som koordinator enligt modellen och inbjöd aktörerna på uppdrag av naturbyrån vid länsstyrelsen till samråd om *"utformandet av kommande skötsel av statens friluftsanläggningar på marken ovan odlingsgränsen i pilotområdet"*. Samrådet gav flera lärdomar bland annat vilken betydelse underlagsmaterial till samrådet har, att samrådsfrågorna bör vara tydligt utformade och väl avgränsade. När samrådsmötet var slut fanns en önskan hos de flesta av aktörerna att fortsätta samrådsprocessen – att föra diskussionen vidare. Flera aktörer uttryckte under samrådet likartade åsikter, men hur dessa kan tänkas gå ihop och välja representant till delegation fanns inte tid att närmare diskutera, se bilaga 11.

6.3 Om metod i utveckling

Samverkansforumet – Fjällbygderåd – kan ses som en metod bland andra i arbetet med att uppnå balans mellan bevarande och nyttjande av naturresurser i fjällområden. Utgångspunkten är dock att själva iden om att samråda anammas. Det måste finnas en kompromissvilja bland parterna i processen och kanske framför allt ett erkännande av att lokala aktörer också kan och vill bidra till och är beredda på att ta ansvar för en långsiktig hållbar utveckling.

I fjällbygderådet finns aktörer som representerar landskapets olika värden, delar och dimensioner. Fjällbygderådets funktion och konstruktion kan hela tiden utvecklas, förändras och anpassas till uppgift. Därför är dokumentationen av processen viktig. Dokumentationen skapar möjligheter att följa upp processen och gå tillbaka om så skulle vara nödvändigt.

² T.ex. kommunen, olika regionala organ som länsstyrelsen, (KSO), eller olika centrala verk som Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Skogsstyrelsen, Fiskeriverket, Jordbruksverket, Boverket, Vägverket, Rikspolisstyrelsen.

Nedan redogörs för några för- respektive nackdelar med metoden.

Fördelar med metoden

- Oavsett en aktörs storlek, styrka, status eller vältaligheten hos dess ledare, kan de i en samrådsprocess komma till tals
- Skapar möjligheter att integrera och effektivisera de åtgärder som krävs för ett hållbart nyttjande och bevarande av naturresurser³
- Synliggör mål och intressekonflikter
- Kunskapsutbyte mellan teoretisk och praktisk kunskap
- Beslut flyttas närmare lokalbefolkningen även om inte ansvaret för besluten flyttas
- Ger lokalbefolkningen större inflytande och större ansvar för naturresursbrukandet och – bevarandet
- Höjer kvalitén i beslut på grund av en givande dialog före besluten.
- Kan användas i utarbetande av lokalt anpassad förvaltning⁴
- Spin-off effekter i form av ökad social gemenskap, nytänkande, landsbygdsutveckling, tar vara på det sociala kapitalet.

Nackdelar med metoden

- Förlänger beslutsprocessen
- Tidskrävande arbetssätt
- Behov av extern finansiering
- Risk för att nationella mål ”drunknar” i ett underifrånperspektiv (lokala/regionala mål)
- Svårt att få fokus på biologisk mångfald och 16: e miljömålet.

Huruvida metoden förlänger beslutsprocessen finns det dock olika uppfattningar om och det tål givetvis att diskuteras. En bra förankring bland alla inblandade aktörer i början av en beslutprocess kan antas bidra till att protester reduceras och det bidra i sin tur till att förfaringssättet inte förlänger beslutsprocessen. Men: Det är först när metoden är mer inarbetad som man kan göra en rättvis bedömning om tidsbesparingar kan uppnås.

³ Jmf. Ekosystemansatsens 2:a s.k. Malawiprincip: ”Förvaltning bör vara decentraliserad till den lägsta tillämpbara nivån. Decentraliserade system kan ge större effektivitet, starkare effekt och mer rättvisa. Förvaltningen bör omfatta alla intressenter och väga de lokala intressena mot det vidare allmänintresset. Ju närmare förvaltningen ligger ekosystemet, desto större är ansvaret, ägandet, redovisningsskyldigheten, deltagandet och användandet av lokal kunskap”. Se vidare not. 15.

⁴ Länsstyrelsen i Västerbottens län, 2005 a.

6.4 Om ekonomiska konsekvenser

Det är svårt att uttala sig om vilka ekonomiska konsekvenser som kan bli av att inrätta ett fjällbygderåd och naturligtvis ännu svårare att beräkna storleken på de kostnader som är förknippade med en samrådsverksamhet.

När modellen för samverkansforumet togs fram, framkom klart att det behövs en viss finansiering för att modellen ska fungera.

- Modellen antas inte kunna fungera utan koordinator. Finansiering behövs följaktligen för en personalresurs.
- Finansiering behövs också för de lokala aktörernas kostnader i samband med samråd.
- Vidare fordras finansiering för vissa omkostnader t.ex. möteslokal.

För att ändå få en uppfattning om kostnaderna görs här en översiktlig beräkning på vilka utgifter som kan tänkas uppstå under ett år, enligt följande:

- En personalresurs på halvtid, motsvarande ett halvårsarbete ca.250 000 kronor
- Omkring ett samråd per månad av den omfattning som har genomförts inom ramen för projektet. 20-25 deltagare med resor på i genomsnitt 100 km (även om mötena hålls lokalt är avstånden långa i fjällområden) beräknas kosta ca.85 000 - 105 000 kronor per år.
- Övriga omkostnader 10 000 – 15 000 kronor per år.

Kostnaderna för ett fjällbygderåd och samrådsverksamhet kan följaktligen i runda tal komma att uppgå till omkring 350 000 – 400 000 kronor per år. I processarbetet har även de lokala aktörerna framfört önskemål om viss arvodesersättning. Skulle detta bli aktuellt, fordras ytterligare finansiering motsvarande omkring 210 000 – 260 000 kronor per år (ett samråd per månad av den omfattning som har genomförts inom ramen för projektet. 20-25 deltagare á 200 kronor per timme + sociala avgifter).

På myndigheter kan även kostnader för utökad samrådsverksamhet antas uppstå dvs. kostnader för enskilda tjänstemän att både förbereda och delta på samråd.

Hur finansieringen av verksamheten skall lösas måste fortsatt arbete utvisa. I de fall exploatörer använder fjällbygderådet är ett rimligt antagande att dessa ska stå för de samråds-kostnader som blir. Men: Det finns all anledning att anta att nämnda kostnader kan komma att bli besparingar över tid och samhällsekonomiskt lönsamt i ett längre perspektiv av orsaker som nämndes som fördelar med metoden i föregående avsnitt.

7. SAMMANFATTANDE KOMMENTAR

Projektet har fokuserat på att utveckla en lokalt anpassad modell för samverkan om fjällfrågor. Den misstro som fanns i början till projektet har under projektperioden förändrats till tillförsikt. Alla inblandade aktörer förefaller vara positiva till att ett samverkansforum ska bildas och ser fördelar med att mötas i samråd och nyttan med att samverka. Att en ny form har vuxit fram som inte liknar andra rådsbildningar tror man är en stor styrka.

Det tar dock tid att finna den rätta formen och ett hållbart arbetssätt inte minst beroende på mängden inblandade aktörer. Under den relativt korta period som projektet har pågått har grunderna för modellen kunnat tas fram, arbetet kvarstår naturligtvis för att riktigt finna formen.

I de diskussioner som har föranlett framtagandet av modellen har ett framtida samverkansforums roll, betydelse, status och mandat tagits upp. Med utgångspunkt från denna diskussion, förstås att någon typ av deklaration för fjällbygderådet är nödvändig. En deklaration som sätter ramarna för fjällbygderådets uppgift i stort och vilken typ av frågor eller "ärenden" forumet kan bli samverkanspart för.

För att modellen överhuvudtaget ska fungera behövs en koordinator och en viss finansiering. För att finna lösningar på detta och på att även utveckla modellen i övrigt känns det viktigt att det arbete som har påbörjats med projektet kan fortsätta. Nätverket - Kultsjödalens Fjällbygderåd - skulle redan nu kunna börja utgöra samrådspart. Till exempel till Vilhelmina kommun i arbetet med terrängkörningsplanen; i Skogsstyrelsens arbete med Vilhelmina Model Forest; i Statens Fastighetsverks arbete med kulturstigar eller till Länsstyrelsen i arbetet med revideringar av skötselplanerna för reservaten. Olika exploatörer skulle också kunna använda nätverket när de ska samråda enligt miljöbalken. Viktigt är förstås att man inte har färdiga förslag som de lokala aktörerna har att förhålla sig till när man kallar till samråd. Viktigt är också att man i detta arbete försöker finna lösningar på föreslagna åtgärds punkter och att utrymme skapas i samrådsverksamheten för att utveckla modellen i övrigt.

I arbetet med att ta fram en modell för samverkan har ett par frågor av mer övergripande karaktär funnit form som kanske behöver behandlas i ett landskapsstrategiskt sammanhang. Den ena frågan handlar om kunskapsunderlag och den andra är mer av organisatorisk karaktär.

Det kunskapsunderlag som togs fram inom ramen för projektet, togs fram med utgångspunkt från de sakfrågor aktörerna i pilotområdet tyckte var viktiga. Det är naturligtvis bara en liten del av allt befintligt kunskapsunderlag. Det är därför inte rättvisande att gå in på vilket kunskapsunderlag som fattas, även om det hade varit viktigt.

De funderingar som väckts kring underlaget handlar i stället i korthet om:

- Att många aktörer har svårt att tolka, känna igen sig, ta till sig kunskapsunderlaget.
- Att det finns ett omfattande kunskapsunderlag i databaser etc. som är svårtillgängligt och därför inte används i så stor utsträckning som de borde eller till och med glöms bort.
- Att GIS⁵ fortfarande är outvecklat. Ett mer utvecklat GIS skulle bli ett förträffligt verktyg bland annat för att tydliggöra var det finns konflikter mellan bevarande och nyttjande och var det kan tänkas uppstå konflikter i markanvändningsfrågor.

Var i en organisation ett arbete med regionala landskapsstrategier bedrivs påverkar naturligtvis dess utformning. Eftersom man i arbetet skall utgå från en helhetssyn på landskapsnivå, är det viktigt att landskapets alla värden får den uppmärksamhet de förtjänar. Det pilotarbete som redovisas här har bedrivits från naturbyrån vid länsstyrelsens miljö- och planavdelning. Det är också vid denna avdelning allt miljömålsarbete på länsstyrelsen bedrivs. Vid denna avdelning har det vid några tillfällen även funnits behov av att skapa arbetsteam bestående av tjänstemän från olika sakområden för att bättre kunna hantera den verklighet som är faktisk i områden med särskilt hårt exploateringsstryck. Detta arbetssätt borde kanske få ännu mer utrymme att utvecklas.

Själva upprättandet av ett planstrategiskt instrument - en regional landskapsstrategi - kan i mångt och mycket likställas med miljöanpassad fysisk planering och samhällsbyggnad. Vad man då kan tycka saknas är en regelrätt regional planeringsnivå. En funktion som har till uppgift att upprätta planer och strategier, men också har till uppgift att överblicka och samordna alla de planer, program och strategier⁶ som upprättas inom statlig regional och kommunal förvaltning.

⁵ Geografiskt Informationssystem. Med GIS kan olika typer av information (kunskap, forskning, åtgärdsförslag, miljöövervakning, planering, lokal samverkan, förvaltning) kopplas till ett geografiskt område – landskap.

⁶ T.ex. Regionalt miljö- och hushållningsprogram (RMHP); Regionalt tillväxtprogram (RTP); Landsbygdprogram (LP); Våtmarksstrategi; Skogsstrategi.

Källor

Muntliga

Ewa Ljungdahl, Sydsamiskt Kulturcentrum Gaaltje
 Jan Hammarsten, Kultsjödalens Kultur och Turism
 Fred Boman, Boliden Mineral AB
 Henrik Sandström, Vindelälvens Fiskeråd
 Marie Steneke, Göteborgs universitet
 Mikael Eliasson, Servicecentrum övre bygden
 Thomas Forsvall, Utveckling Vindelfjällen Sorsele kommun
 Ulf Alexandersson, Arkitekt Alexanderssons AB

Skriftliga

Alatalo, M. (2004) Jaktturismnäringen i Sverige 2003. Turistdelegationen mars 2004.

Alatalo, M. (2004) Fisketurismnäringen i Västerbottens län 2000-2003. Hushållningssällskapet i Västerbotten.

Alatalo, M. (2005) Svenska småviltsjägares attityder till småviltsjakten på statens mark ovan odlingsgränsen.. Hushållningssällskapet i Västerbotten.

Alatalo, M. (2006) Fisketurism i Vilhelmina kommun. Vilhelmina kommun

Alatalo, M. (2006) Vid ett skogsvatten. Om sociala värden i skogliga vattenmiljöer. Skogsstyrelsen

Alexandersson, U. (2000) FjällAgendan. Slutrapport från FoU-projekt om hållbart nyttjande av naturresurser i fjällen. Augusti 2000.

Bohm, P. (1978) I samhällets intresse?

Burman, L. (2006) Fatmomakke: En levande Kyrkstad.

Carlsson, H. (2006) Same och Lapp. I tid och otid.

Emanuelsson, U. (2003) Ölandsmodellen – vad är det för någonting? Ölands skogsby: Sällskapet Forskning på Öland.

Fatmomakke Kyrkstad (1994) Sevärt i Västerbottens län. Västerbottens läns hembygdsförening.

Fiskeriverket (2005) Praktiskt samtal om samförvaltning av fiske.

Hedrén, J. (red) (2002) Naturen som brytpunkt: om miljöfrågans mystifieringar, konflikter och motsägelser.

Jensen, E. L. (2002) Som man ropar i skogen: Modernitet, makt och mångfald i kampen om Njakafjäll och i den svenska skogsbruksdebatten 1970-2000. Akademisk avhandling.

Jordbruksverket (2007) Den odlade mångfalden

Justitiedepartementet (1991) Avvittringarna i lappmarkerna.

Lantto, P. (2000) Tiden börjar på nytt. En analys av samernas etnopolitiska mobilisering i Sverige 1900-1950. Kulturens Frontlinjer. Skrifter från forskningsprogrammet Kulturgräns Norr. Akademisk avhandling Institutionen för Historiska studier, Umeå universitet.

Ljungdahl, E. (2007) Njaarke – Renskötsel i tre årtusenden.

Länsstyrelsen (1991) Västerbotten genom tiderna. Del 1 Kulturmiljöer av riksintresse i Västerbottens län. Meddelande 2: 1991.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (1996) Hotade arter i skyddade fjällskogar i Västerbottens län. Meddelande 2: 1996.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2001) Ängs- och Hagmarker i Västerbottens län. Meddelande 1: 2001.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2002) Det samiska kulturarvet i Västerbottens län. Meddelande 4: 2002.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2004A) Ängs- och betsmarker i Västerbottens län. Meddelande 2: 2004.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2004B) Transportplan 2004 – 2015. Meddelande 3: 2004.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2005A) Lokal naturresursförvaltning i Västerbottens län – en vägledning. Meddelande 5: 2005.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2005B) Södra Lapplandsfjällen. Förutsättningar för hållbar utveckling Meddelande 8: 2005.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2005C) Södra Lapplandsfjällen. Förutsättningar för hållbar utveckling - Rapportunderlag. Meddelande 9: 2005.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2006) *Landskapsstrategi för ett fjällområde i södra Västerbottensfjällen*. Skrivelse från Länsstyrelsen i Västerbottens län till Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet, daterad 2005-11-03.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2007) Regionalt tillväxtprogram i Västerbottens län 2007 – 2013.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (2007) Landsbygdprogram i Västerbottens län 2007-2013.

Läsa Landskap. (1993) En fälthandbok om svenska kulturmiljöer. Utbildningsradion i samarbete med Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet.

Naturvårdsverket (1998) Barkmarkskörning på kalvfjäll – förslag till åtgärder för att minska markskador. Rapport 4845 Stockholm

Naturvårdsverket (2003A) Bildande och förvaltning av naturreservat. Handbok med allmänna råd 2003: 3.

Naturvårdsverket (2003B) Lokal förankring av naturvård genom deltagande och dialog. Rapport 5264-0.

Naturvårdsverket (2004) Värna-Våga-Visa. Ett program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005-2015. Rapport 5410.

Naturvårdsverket (2005) Terrängkörning. Handbok med allmänna råd till terrängkörningslagen och terrängkörningsförfordningen. Handbok 2005: 1.

Pettersson, O.P. (1982) Gamla byar i Vilhelmina.

Person, P-E (1998) Lappia. Västerbottens älvar och fjäll.

Proposition 2004/05: 150. Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag.

Regionalt miljö- och hushållningsprogram för fjällområdet. Läns-gemensamt fjällprogram 2005. Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Dalarnas län.

Regleringsbrev nr. 49 – 2006. Länsstyrelsen i Västerbottens län.

Sandström, C. (2004) Samråd mellan rennärning och skogsbruk – ett exempel på samförvaltning av gemensamma resurser? Fjällmistrarapport nr. 8.

Sandström, C.; Widmark, C.; Moen, J.; Danell, Ö. och Esselin, A. (2006) Skogen som gemensam resurs. Vägledning för effektivare samråd mellan ren- och skogsnärning. Fjällmistrarapport nr. 23.

SFS 1971: 437 Rennäringslagen.

SFS 1975: 1313 Terrängkörningslagen

SFS 1978: 594 Terrängkörningsförfordningen.

SOU 1999: 25 Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige. Frågan om Sveriges anslutning till ILO: s konvention nr 169.

SOU 2005: 116 Jakt och Fiske i samverkan.: Slutbetänkande/ av jakt- och fiskerättsutredningen.

SOU 2005: 17 Vem får jaga och fiske? :Rätt till jakt och fiske i lappmarkerna och på renbetesfjällen: Delbetänkande / jakt- och fiskerättsutredningen.

SOU 2006: 14 Samernas sedvanemarken.

SOU 2007: 10 Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft. Slutbetänkande av Ansvarskommittén.

Steneke, M. (2001) landskapets värden. Centrala perspektiv och lokala utgångspunkter. Om vägar till ökad lokal delaktighet i bevarandeplaneringen. Choros 2001: 1 Kulturgeografiska institutionen vid Göteborgs universitet.

Steneke, M. (2006A) Lokalt inflytande i landskapsvården. En forskningöversikt med bäring på skötsel av naturbetesmarker. Occasional Papers 2006: 1. Kulturgeografiska institutionen Göteborgs universitet.

Steneke, M. (2006B) Vad kan vi lära av Ölandsmodellen. Om förutsättningar för lokal delaktighet i landskapsvården. Occasional Papers 2006: 5. Kulturgeografiska institutionen Göteborgs universitet.

Utvärdering av småviltsjakten och handredskapsfisket ovan odlingsgränsen (1996). Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Sametinget.

Västerbottens museum (1994) Fatmomakke Kyrkstad.

Översiktsplan för Vilhelmina kommun. Antagandeverision 2000. Antagen av kommunfullmäktige 2000-11-27 §48.

Övriga

http://mport.miljomal.nu/om_miljomalen/miljomalen/mal16.php

<http://nils.slu.se>

<http://www.saxnas.se/historia.html>

www.ac.lst.se

www.artdata.slu.se

www.biodiv.se

www.fatmomakke.se

<http://fc.malgomaj.vilhelmina.se/~saxnas/>

www.marsfjallen.com

www.naturvardsverket.se ; www.naturvardsverket.se/skyddadnatur

www.norgefarargarden.se

www.raa.se

www.ren2000.se

www.ricklundgaraden.com

www.scb.se

www.sfv.se

www.sjv.se

www.svo.se

www.vilhelmina.se

www.vilhelminamodelforest.se

www.zoologi.slu.se

Bilaga 1: Identifierade lokala aktörer som påverkat och nyttjar naturresurser i pilotområdet (Vilhelmina kommuns nordvästra delar).

Markägare i form av byalag och samfällighetsföreningar:

1. Grytsjö Byalag
2. Grundfors Samfällighetsförening
3. Saxnäs Samfällighetsförening
4. Lövberg Byasamfällighetsförening
5. Klimpfjäll Byasamfällighetsförening
6. Stornäs Samfällighetsförening

Representanter för rennärningen, jord- och skogsbruket:

7. Vilhelmina övre Allmänningsskog
8. Vilhelmina norra Sameby
9. Lantbrukarnas riksförbund
10. SCA Skog
11. Skogsstyrelsen och Vilhelmina Model Forest
12. Vilhelmina södra Sameby

Representanter för besöksnäringen och övrigt näringsliv:

13. Ångermanälvens vattenregleringsföretag
14. Hushållningssällskapets Jakt och Fiskegille
15. Företagarnas Riksorganisation
16. Företagarna södra Lappland
17. Kultur och Turism Kultsjödalen

Representanter för organisationer och föreningar:

18. Svenska Naturskyddsföreningen
19. Marslidens Fiskevårdsområde
20. Vilhelminafjällens Jaktvårdsrets
21. Kultsjöns Fiskevårdsområde
22. Fatmomakke Kyrkstad
23. Projekt Fatmomakke Levande Kyrkstad
24. Emma Ricklunds Stiftelse
25. Saxnäs Idrotts- och Bygdeförening
26. Marslidens Intresseförening
27. Kultsjöns Fiskevårdsområde
28. Fatmomakke Sameförening
29. Klimpfjälls Idrotts- och Bygdeförening
30. Svenska Turistföreningen
31. Folkrörelserådet AC Hela Sverige ska leva
32. Vilhelminabygdens Skoterförening
33. Fjällbygdens Nybyggarförening
34. Fatmomakke och Grundfors Intresseförening
35. Grytsjö Bygdeförening
36. Vilhelmina Övre Allmänningsskog och Bielite/Kaskelite Kortfiskeområde

Övriga aktörer:

37. Vilhelmina kommun
38. Projekt Region södra Lappland
39. Projekt Sagavägen
40. Statens fastighetsverk

Bilaga 2: Exempel på månadsbrev

Länssstyrelsen
Västerbotten

Datum
2006-12-01

Diarienummer
509.9351-2006
Månadsbrev nr.2

1(1)

Projekt Regionala Landskapsstrategier

Projektet drivs från Länssstyrelsens Naturförvaltningsfunktion och för att uppnå dess syfte ska det bedrivas i nära samverkan med lokala aktörer (markägare, representanter från rennäringsen, skogsbruket och övriga näringslivet samt organisationer och föreningar). Projektets övergripande syfte är att ta fram en modell på ett lokalt samrådsorgan som kan hantera frågor om bevarande och hållbart brukande av naturresurser i fjällmiljö.

Månadsbrev: November 2006

Hej, här kommer månadsbrev nr.2. Det betyder att projektverksamheten nu har pågått ytterligare en månad.

Enligt den tidplan som är presenterad i projektplanen är projektet inne i genomförandefasen. Aktiviteter i form av samtal, möten, gruppdiskussioner etc. med och mellan aktörer ska genomföras. Under november har också tre diskussionsmöten hållits - ett i Saxnäs, ett i Stalon och ett i Dikanäs. Totalt 20 representanter har deltagit. Vid dessa möten har mineralbrytning diskuterats och hur ett framtida samrådsorgan bör vara beskaffat för att kunna hantera en sådan fråga. Jag tycker mötena har varit intressanta och många viktiga funderingar har kommit upp till diskussion.

Den 20 -22 november höll Fjäll MISTRA sin slutkonferens "Fjällen i fokus" i Vilhelmina. Jag var inbjuden för att presentera projektet. Dagarna i Vilhelmina visade att intresset för projektet är stort och många är de som med spänning väntar på dess resultat! Jag tycker konferensen var givande och flera av föredragen byggde på forskningsstudier som kan komma till användning även i vårt projekt.

Nu har jag precis gått ut med inbjudan till december månads möten. De blir två stycken den 12 december - ett i Saxnäs kl 10-12 i Fjällgården och ett i Dikanäs kl 14-16 i Församlingsgården. På dessa möten skall vindkraftsetableringar och vattenkraftsutbyggnad diskuteras.

Glöm inte att "gå in på":

<http://www.ac.lst.se/naturochmiljo/regionalalandskapsstrategier> . Där finns bland annat projektplan och minnesanteckningar från möten.

Hälsningar Marita

Engagemang - Ökat inflytande - Gemensamt ansvar

Bilaga 3: s.1 (7)

HALVTIDSUTVÄRDERING AV PROJEKT REGIONALA LANDSKAPSSTRATEGIER

Marita Alatalo

INLEDNING

Projekt Regionala Landskapsstrategier Västerbottens län, har som övergripande syfte att ta fram en modell på ett lokalt samrådsorgan som kan hantera frågor om bevarande och hållbart brukande av naturresurser i fjällmiljö. Projektet genomförs på uppdrag av regeringen (regleringsbrev nr. 49 -2006-04-07). Projektperioden är 1,5 år. Projektet startade 15 juni 2006 och skall redovisas till Miljö- och Samhällsbyggnadsdepartementet senast 20 december 2007.

Syfte och målsättning

Syftet med den halvtidsutvärdering som redovisas här är att undersöka om genomförda insatser för att uppnå projektets syfte varit de rätta; om representanter för lokala aktörer tycker att de fått tillfälle att föra fram sina aktörers intressen och åsikter; om varför man deltagit eller inte i mötesverksamheten och om man tagit del av minnesanteckningar, månadsbrev och hemsida.

Målsättningen är att få klarhet i hur projektverksamheten fortsättningsvis ska bedrivas.

Metod

Utvärderingen genomfördes under april, 2007. Representanter för lokala aktörer verksamma i Kultsjödalen¹ kontaktades per telefon för en kort intervju (två av representanterna intervjuades vid

personliga samtal). Intervjuerna genomfördes med utgångspunkt från ett antal frågor, se bilaga 1.

Vid utvärderingstillfället hade totalt 36 lokala aktörer identifierat i Kultsjödalen, se bilaga 2. Samtliga representanter har fått information om projektet och inbjudits till projektets mötesverksamhet. Fram till utvärderingstillfället hade ett antal möten arrangerats. Varje lokal aktörer har inbjudits till 3 stormöten samt 4 temadiskussionsmöten, det vill säga 7 möten eller i möte per månad. (För att uppnå avsedd effekt har varje temadiskussionsmöte egentligen bestått av 3 delmöten – representanterna för de lokala aktörerna har grupperats efter verksamhetsort - det betyder att projektet egentligen arrangerat totalt 15 möten.)

Av 36 representanter för lokala aktörer har 34 aktörer deltagit i utvärderingen. 2 av representanterna var vid undersökningstillfället bortresta.

För att förtydliga de tillfrågades svar återges ett antal representativa citat från de svarande.

Utvärderingsresultatet kan ha påverkats av att det är projektledare själv som utfört utvärderingen. Det är också projektledaren som informerar om projektet, inbjuder till möten och genomför möten. Annat som kan ha påverkat resultatet är att de svarande inte fick intervjufrågorna en tid före de skulle intervjuas. Anledningen till att projektledaren själv utförde utvärderingen är tidsbrist. Hela projektet ska genomföras under en 1,5 års period. Naturvårdsverket kommer att göra en summativ utvärdering av projektverksamheten när projektet är slut.

UTVÄRDERINGSRESULTAT

Utvärderingen genomfördes med utgångspunkt från 10 frågor. Hur de

¹ Pilotområde för projektet är Kultsjödalen.

tillfrågade har svarat redovisas här fråga efter fråga.

Fråga 1

För att uppnå syftet med projektet som är att ta fram en modell på ett samrådsorgan har vissa insatser i form av stormöten och diskussionsmöten genomförts. Tycker du att det är rätt insatser?

På utvärderingsfråga ett svarade alla representanter utom en i positiva ordalag. Dessa svar har betraktats som ja. Den som inte svarade ja, svarade vet inte.

"Kombinera olika mötesformer är bra"

"Bra med både stormöten och mindre diskussionsmöten"

"Flera stormöten"

"Inte så förtjust i stormöten"

"Det är alltid en massa prat och lite händer. Man blir less, men har inga andra förslag till mötesformer att komma med. Vi måste ju ändå träffas och prata"

"Tillräckligt många möten"

"Stormötena höjer statusen på verksamheten"

"Stormötet i februari var bra"

Fråga 2.

Arbete ska genomföras i nära samverkan med lokala aktörer – tycker du att du som representant för en lokal aktör har fått föra fram din aktörs åsikter och intressen på mötena?

På frågan svarade alla som i någon omfattning varit delaktig på mötena – ja.

"Ja, på de mindre mötena"

"Kan inte tänka mig någon annan form"

"Jag blir mer och mer positiv."

"Dialogen är viktig"

"Ja, utan tvekan"

"Bra så vi får prata med varandra och höra varandras åsikter"

"Ja, jag tycker det har öppnats upp och intresset har ökat"

"Stormötena är bra, men då har jag inte sagt så mycket"

"Ja, det har varit bra diskussionsklimat"

"Bra med tidsbegränsade möten"

Fråga 3.

Kan du kommentera varför du har deltagit resp. inte deltagit i projektets möten?

Svaren avspeglar att de som haft tillfälle att delta på mötena gjort det för att de tycker det är viktigt för bygden att de deltar. De känner ansvar samtidigt som de tycker att projektet syftar till att åstadkomma någonting bra. De som varit med mer sporadiskt på mötena, säger att de medverkat när de har kunnat prioritera bort annat.

De som inte har varit med på möten säger att de inte har kunnat komma främst pga. av att de arbetat. Några av dessa kommenterar också sina svar med att de i sina styrelser har personer som har varit med på projektmöten, men att de då har representerat andra lokala aktörer.

"Vill vara med och bevaka och påverka, ge synpunkter och idéer, få nya impulser, erfarenhetsutbyte. Det är intressant och av nyfikenhet"

"Vill bevaka levnadsvillkoren för människorna i bygden"

"Intressant"

"Vill vara med och påverka"

"Har ett arbete att sköta"

"Viktigt att delta när det gäller något som är bra för bygden"

"Det har varit oklart vem som ska representera oss. Styrelsen har förändrats så det har varit lite hit och dit"

"Nu har styrelsen tagit beslut att vi ska vara med på möten - först skulle vi inte"

"Att få föra fram sina åsikter - ett måste"

"Tyckte det verkade luddigt i början. Svårt att tro att vi skulle ha någon roll i detta"

Fråga 4

Hur fungerar återkopplingen till dem du representerar?

Precis hälften svarade att återkopplingen tillbaka till dem de representerar fungerat bra. Några av de som inte kunnat vara på mötena säger att de ändå tagit tillvara på minnesanteckningar och månadsbrev från mötena och vidarebefordrat dessa.

Ungefär en fjärdedel säger att det fungerat "så där" eller "nja". Resten svarade att återkopplingen fungerat dåligt.

"Tagit upp på våra interna möten"

"Ja, vid byamöten"

"Rapporterat vid styrelsemötena"

"Rapporterat till styrelsen i övrigt är det svårt"

"Borde nog ha ansträngt mig mer än jag gjort"

Fråga 5

Fungerar det sätt på vilket du har fått information om projektets verksamhet, inbjudan till möten osv.

I projektets inledningsfas tillfrågades representanterna för de lokala aktörerna hur de ville ha information om projektet och inbjudan till möten. Av de 36

aktörerna svarade 7 att de ville ha kontakt per post och resten per e-post.

Vid utvärderingsintervjuerna svarade samtliga att det sätt på vilket de fått information och inbjudan har fungerat. Två representanter som fått information etc. via e-post sa dock att de fortsättningsvis ville hålla kontakten via brev och en sa att han ville ha bilagor per post.

"Det har fungerat perfekt"

"Svårt ibland med bilagorna"

"Stor dokument är svåra att öppna, men annars förträffligt"

Fråga 6

Minnesanteckningar skrivs efter varje möte. I vilken utsträckning har du läst dessa?

De flesta svarade att de har läst minnesanteckningarna, några säger att de enbart skummat igen dem och några svarade att de inte alls har läst minnesanteckningarna.

"Jag skriver ut dem och samlar"

minnesanteckningarna i en pärm"

"Nja, jag har svårt att hinna med allt som ska läsas."

"Jag har skummat igenom de flesta"

"Ja, varje gång jag fått dem"

Fråga 7

Brukar du läsa de månadsbrev som projektet ger ut varje månad?

Månadsbreven förefaller vara populära. Alla utom en representant svarade att de läst alla månadsbrev. Några vidarebefordrar dem också till personer i sina egna nätverk.

"Bra med en sida"

"Skriver ut dem och sätter dem i pärm"

"Även vidarebefordrat till andra organisation"

"Sänt vidare månadsbrevet till mitt eget nätverk"

Fråga 8 och 9

Brukar du gå in på projektets hemsida?
Tycker du att den är bra, mindre bra eller dålig?

Projektets hemsida

www.ac.lst.se/naturomiljo/regionalalandskapsstrategier är dock inte så attraktiv.

Endast tre av alla svarande brukar titta in på sidan, positivt är dock att dessa tyckte att den var bra.

"Jag får ju allt via mail, om jag inte fick det så skulle jag gå in och hämta minnesanteckningar och månadsbrev"

"Jag sitter så mycket vid datorn - låt mej slippa"

Fråga 10

Skulle du vilja tillägga något med anledning av ställda frågor?

De flesta hade inget särskilt att tillägga. Drygt en fjärdedel passade dock på att framföra synpunkter.

"Rådet borde redan vara bildat. Nu händer det mycket i området som rådet hade kunnat vara med om"

"Jag är en försiktig pessimist - varit med en hel del och har inte för stora förväntningar, men dialogen är viktig. Det händer saker och det är bra"

"Hur tycker du att stämningen är på mötena - tycker du att någon försöker dominera"

"Samhällsnyttan borde vara överordnad den enskildes nytta"

"Syftet är stort"

"Orolig för att inte fjällrådet skall få någon betydelse för länsstyrelsen"

"Viktigt med en avslutande sammanfattning - knyta ihop säcken. Hur ska vi gå vidare"

"Viktigt att fjällrådet blir av så det hela inte bara stannar av"

"Projekttiden är för kort - för kort tid, minst en 3-årsperiod behövs"

SLUTSATS

Utvärderingen visar att genomförda insatser i form av stormöten och mindre diskussionsmöten varit de rätta. Det betyder att projektverksamheten fortsättningsvis kommer att bedrivas på samma sätt som den hittills har bedrivits. Mer konkret innebär det att planerade diskussionsmöten i april och maj kommer att genomföras och att planerat stormöte den 14 juni kommer att bli av. Liknande möten kommer att planeras efter semesteruppehållet och t.o.m. september 2007.

Utvärderingen visar också att representanter för lokal aktörer verksamma i Kultsjödalen har uppskattat mötena. De har uppskattats att träffas och diskutera frågor som är viktiga för bygdens "välbefinnande". Att närvaron på möten

ökat över tiden tyder också på detta. Närvaroantalet på mötena – mellan 17 – 22 på temadiskussionsmötena och mellan 26 – 32 på stormötena – är generellt sätt tillfredställande. Inte minst med tanke på att den enda ersättning representanterna kan få från projektet, är reseersättning. Naturligtvis hade det varit ännu bättre om nästan alla hade haft möjlighet att hela tiden delta i mötesverksamheten, men det är en orimlig förhoppning. Här kan nämnas att även kvällsmöten har anordnat för att positivt påverka närvaroantalet, men detta har inte förbättrat deltagandet.

Återkopplingen till dem representanterna representerar är viktig. De flesta aktörerna har representerats av en och samma person och då blir återkopplingen förstås ännu viktigare. Utvärderingen visar att återkopplingen inte har fungerat som önskvärt vore, men detta är dock inget överraskande resultat. Det är alldeles för kort tid att dra några slutsatser om detta.

Minnesanteckningar och månadsbrev uppskattas bland de svarande. Att så många läser minnesanteckningarna är intressant. Hemsidan är dock inte populär. De flesta går överhuvudtaget inte ”in” på sidan. Förhoppningsvis fyller den en funktion för andra personer som inte är aktiva i projektprocessen.

**Frågor som utgångspunkt vid
halvtidsutvärdering**

1. För att uppnå syftet med projektet som är att ta fram en modell på ett samrådsorgan har vissa insatser i form av stormöten och diskussionsmöten genomförts. Tycker du att det är rätt insatser?
2. Arbete ska genomföras i nära samverkan med lokala aktörer – tycker du att du som representant för en lokal aktör har fått föra fram din aktörs åsikter och intressen på mötena?
3. Kan du kommentera varför du har deltagit resp. inte deltagit i projektets möten?
4. Hur fungerar återkopplingen till dem du representerar?
5. Fungerar det sätt på vilket du har fått information om projektets verksamhet, inbjudan till möten osv.
6. Minnesanteckningar skriv efter varje möte. I vilken utsträckning har du läst dessa?
7. Brukar du läsa de månadsbrev som projektet ger ut varje månad?
8. Brukar du gå in på projektets hemsida?
9. Tycker du att den är bra, mindre bra eller dålig?
10. Skulle du vilja tillägga något med anledning av ställda frågor?

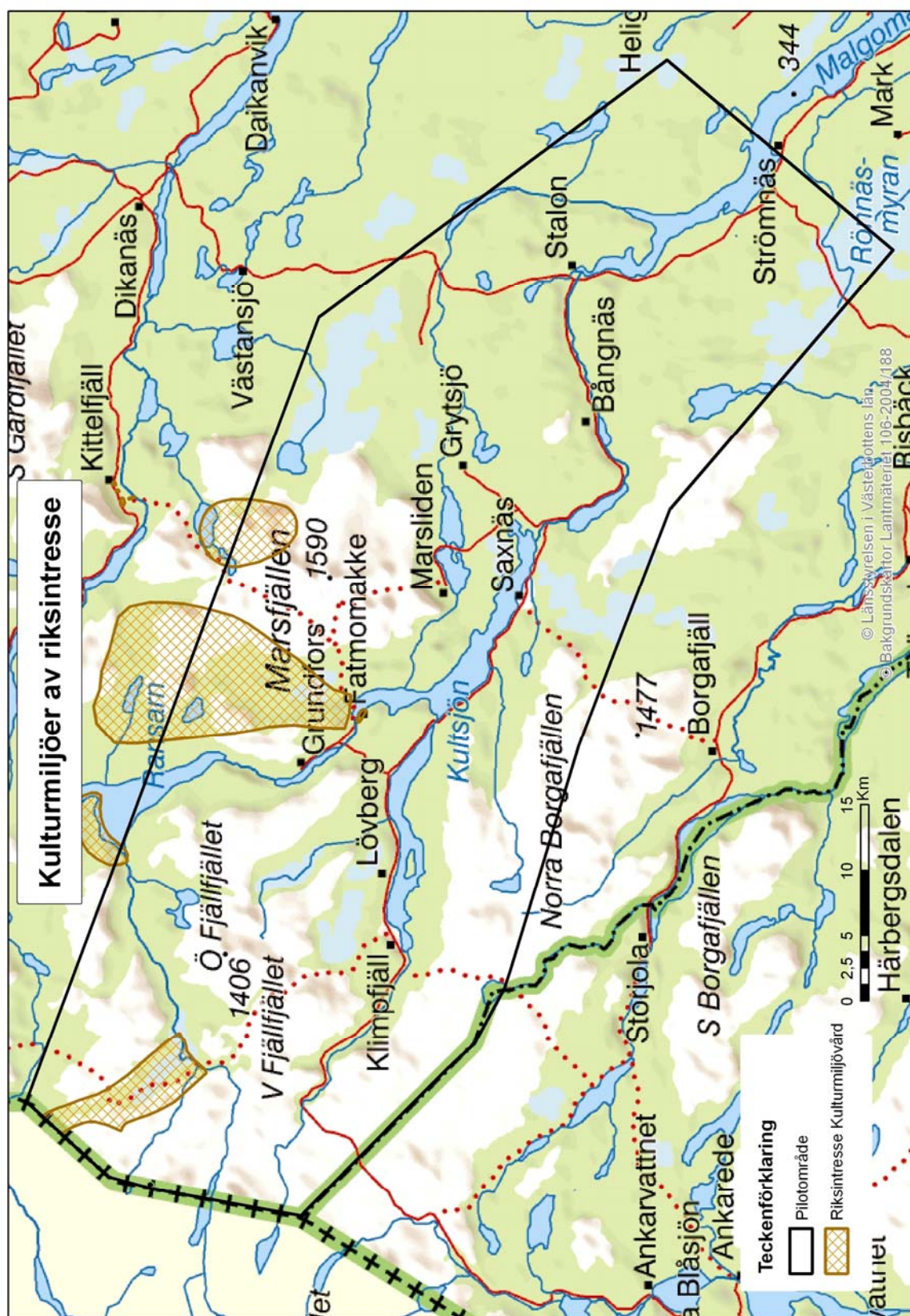
Lokala aktörer identifierade i Kultsjödalen vid utvärderings- tillfället, april 2007

- Grundfors Samfällighetsförening
- Vilhelmina kommun
- Lantbrukarnas riksförbund
- Marslidens Fiskevårdsområde
- Vilhelmina norra Sameby
- Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva
- Fastighetsverket
- Fjällbygdens Nybyggarförening
- Skogsstyrelsen och Vilhemina Model Forest
- Vilhelminafjällens Jaktvårdskrets
- Vilhelminabygdens Skoterförening
- Kultur och Turism Kultsjödalen
- Fatmomakke Kyrkstad
- Marslidens Intresseförening
- Klimpfjäll Samfällighetsförening
- Vilhelmina södra Sameby
- Kultsjöåns Fiskevårdsområde
- Ångermanälvens vattenregleringsföretag
- Företagarnas Riksorganisation
- Företagarna södra Lappland
- Svenska Naturskyddsföreningen
- Kultsjöns Fiskevårdsområde
- Saxnäs Idrotts- och Bygdeförening
- Saxnäs Samfällighetsförening
- Fatmomakke Sameförening
- Vilhelmina övre Allmanningsskog
- Stornäs Samfällighetsförening
- Projekt Sagavägen
- Svenska Turistföreningen
- SCA Skog
- Emma Ricklunds Stiftelse
- Projekt Region södra Lappland
- Grytsjö Byalag
- Vilhelmina Övre Allmanningsskog och Bielite/Kaskelite KFO
- Lövberg Byasamfällighetsförening
- Klimpfjälls Idrotts- och Bygdeförening

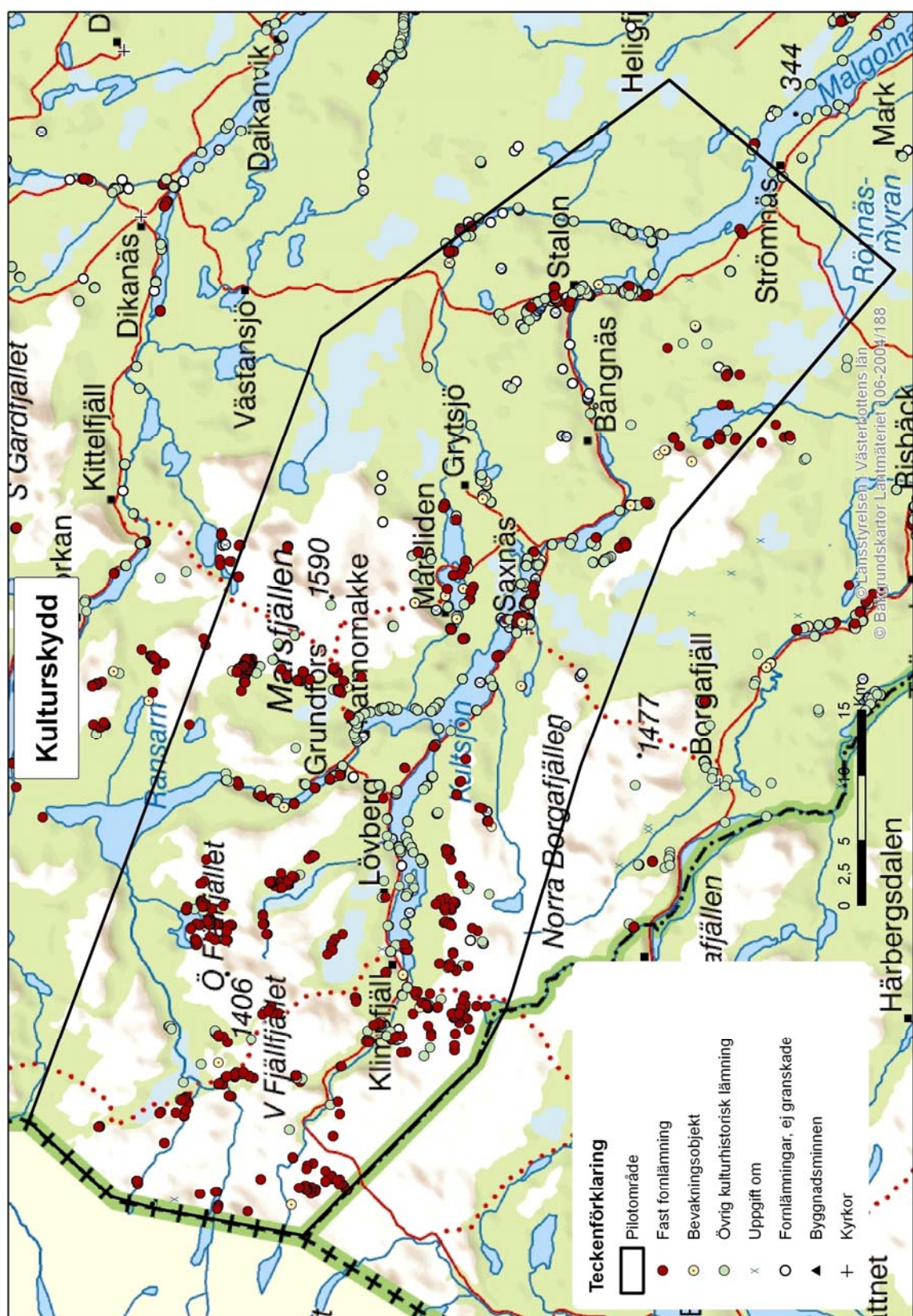
Bilaga 4: Förteckning genomförda möten

Typ av möte	Datum	Plats	Tid	Närvarande
Stormöte/Informationsmöte	060830	Saxnäs	13.00 - 16.00	25
Stormöte/workshop	060921	Vilhelmina	13.00 - 16.00	21
Temamöte: Mineralbrytning	061114	Saxnäs	10.00 - 12.00	6
Temamöte: Mineralbrytning	061114	Stalon	14.00 - 16.00	3
Temamöte: Mineralbrytning	061128	Dikanäs	14.00 - 16.00	9
Totalt temamöte minerlabrytning				18
Temamöte: Vindkraftetablering och vattenkraftutbyggnad	061212	Saxnäs	10.00 - 12.00	8
Temamöte: Vindkraftetablering och vattenkraftutbyggnad	061212	Dikanäs	14.00 - 16.00	9
Totalt temamöte vindkraftetabl./vattenkraftutb				17
Stormöte	070228	Vilhelmina	9.30 - 15.00	31
Temamöte: Vård av natur- och kulturmiljöer	070308	Dikanäs	18.30 - 20.30	6
Temamöte: Vård av natur- och kulturmiljöer	070309	Saxnäs	13.00 - 15.00	12
Totalt temamöte vård av natur-o.kulturmilj.				18
Temamöte: Nya vägar och terrängkörning	070327	Vilhelmina	13.00 - 15.00	4
Temamöte: Nya vägar och terrängkörning	070327	Klimpfjäll	18.30 - 20.30	4
Temamöte: Nya vägar och terrängkörning	070328	Dikanäs	10.00 - 12.00	6
Temamöte: Nya vägar och terrängkörning	070328	Saxnäs	18.30- 20.30	8
Totalt temamöte nya vägar o.terrängk.				22
Temamöte: Skogsbruk i fjällnära område	070425	Saxnäs	13.00 - 15.00	14
Temamöte: Skogsbruk i fjällnära område	070426	Dikanäs	10.00 - 12.00	10
Totalt temamöte fjällnära skogsbruk				24
SO-pass för årsk. 8-9 på skolan i Saxnäs	070509	Saxnäs	9.00 - 12.00	11
Temamöte: Jakt och Fiske	070508	Saxnäs	13.00 - 15.00	14
Temamöte: Jakt och Fiske	070510	Dikanäs	10.00 - 12.00	7
Totalt temamöte jakt och fiske				21
Fälttekursion	070614	Bielite	9.00 - 17.00	33
Stormöte/workshop	070830	Saxnäs	13.00 - 16.00	16
Stormöte/Samråd	071023	Vilhelmina	10.00 - 14.00	27
Avslutningsmöte	071205	Malgonäs	10.00 – 14.00	21

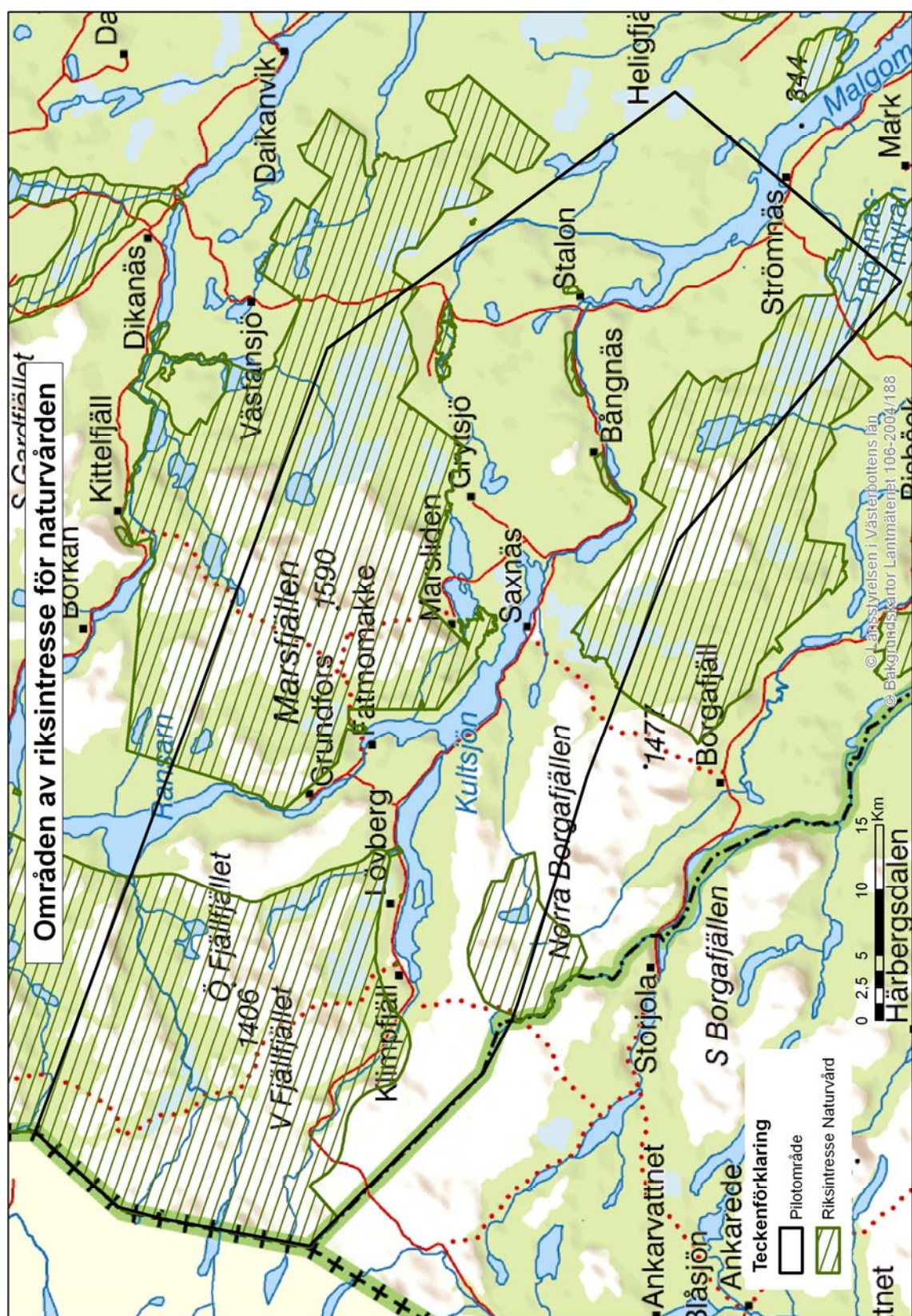
Bilaga 5A Områden av riksintresse för kulturmiljövården

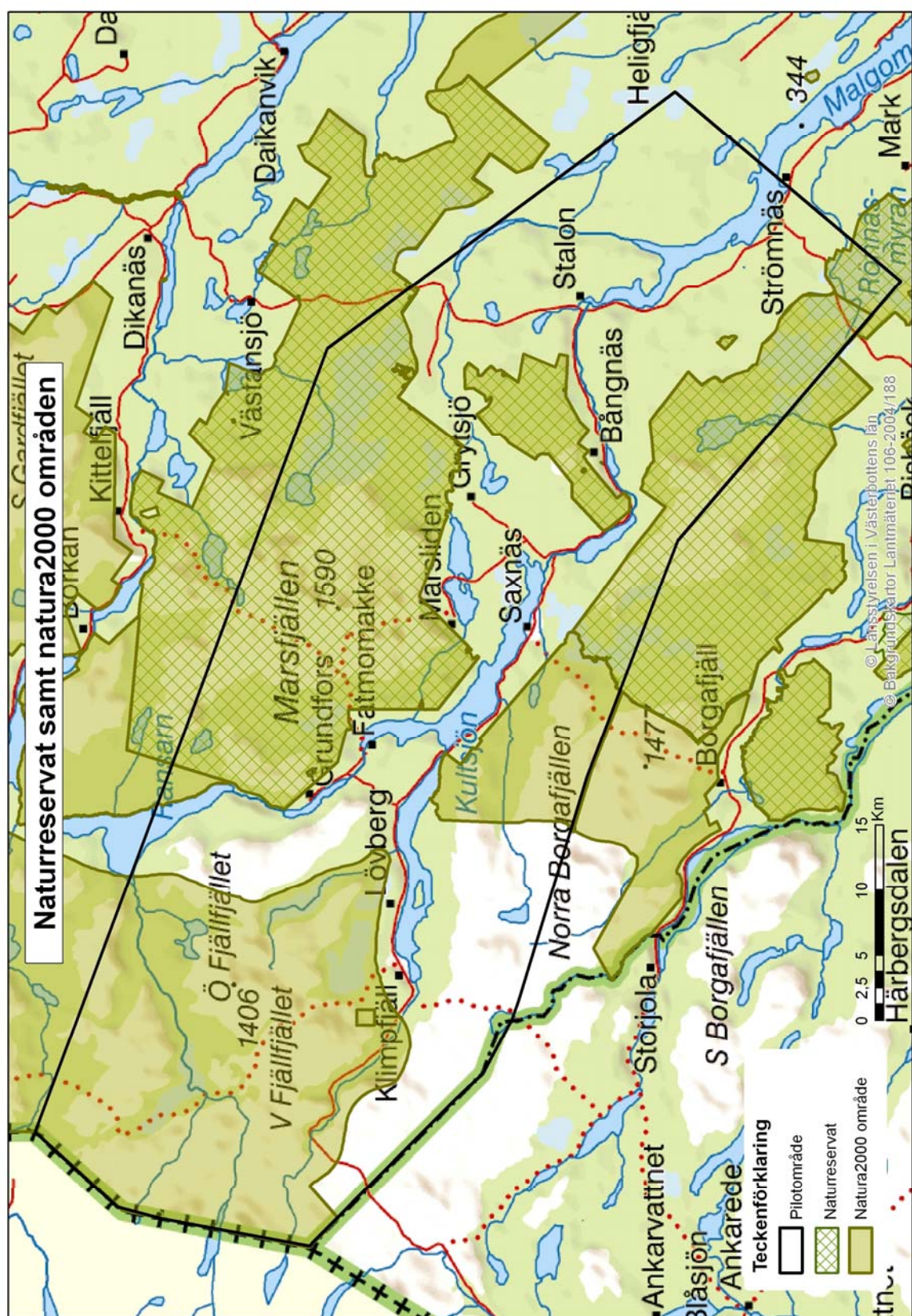
Bilaga 5 B Skyddad kultur

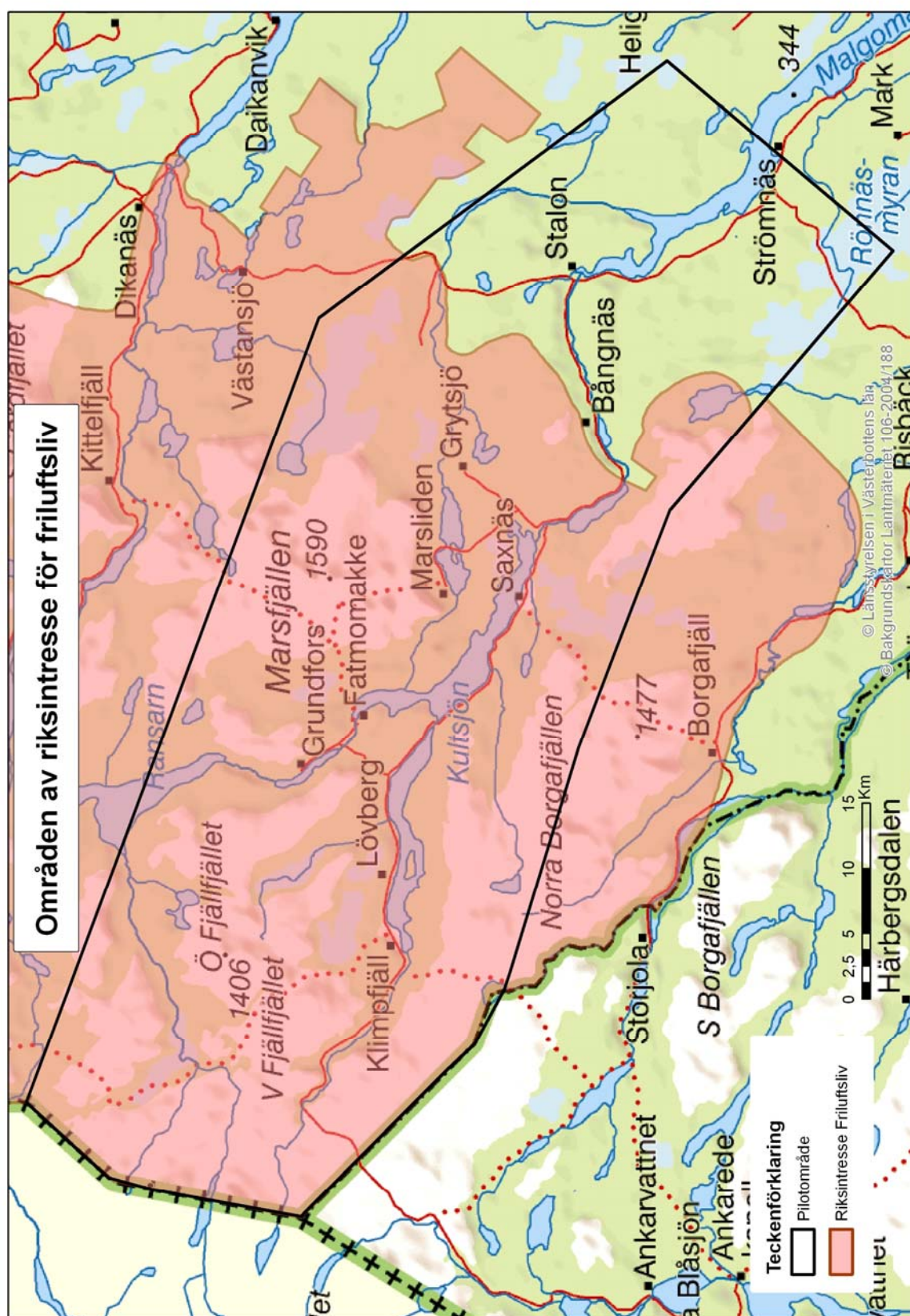
Bilaga 6A Områden av riksintresse för naturvården

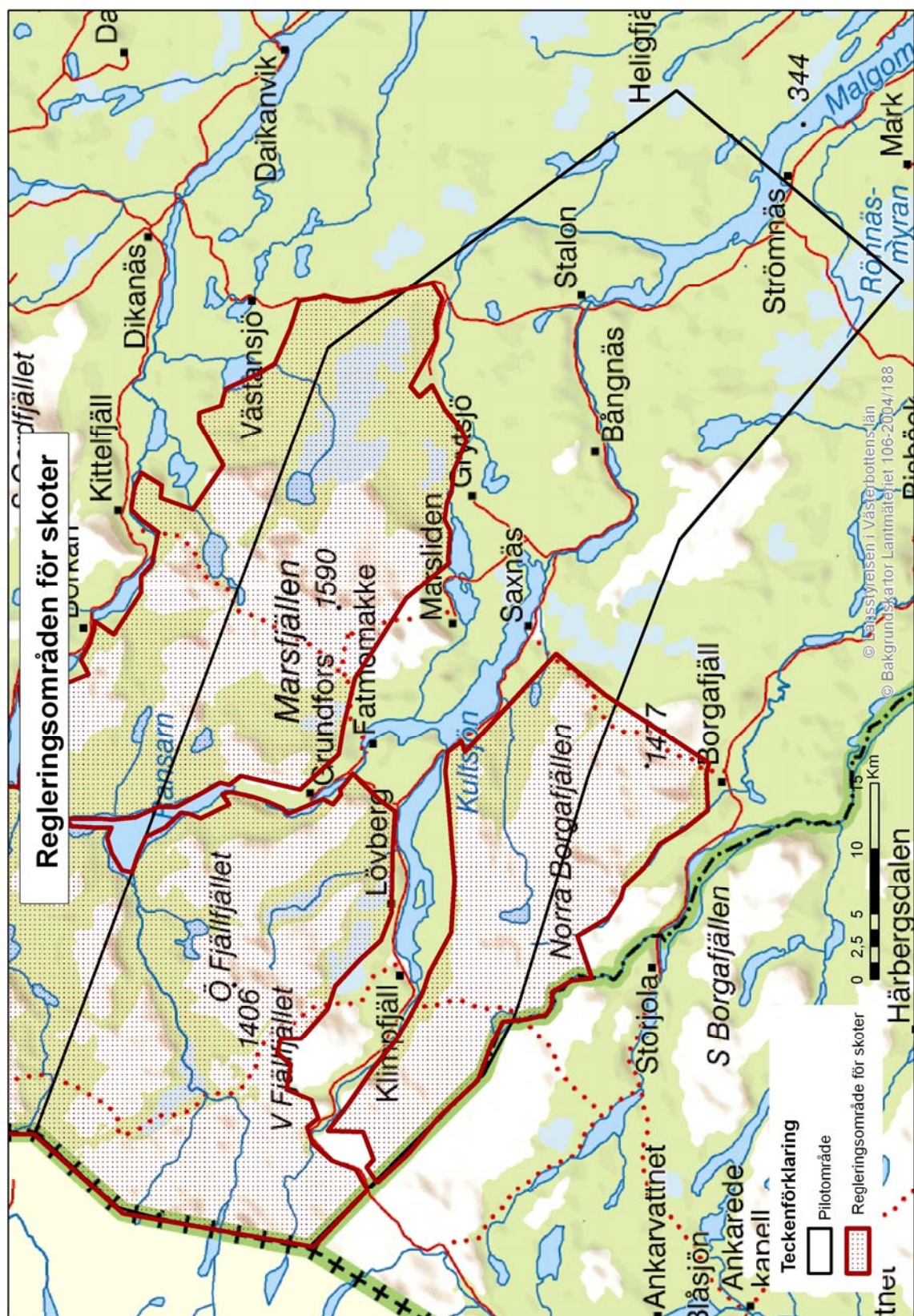
Bilaga 6B Naturreservat och Natura 2000

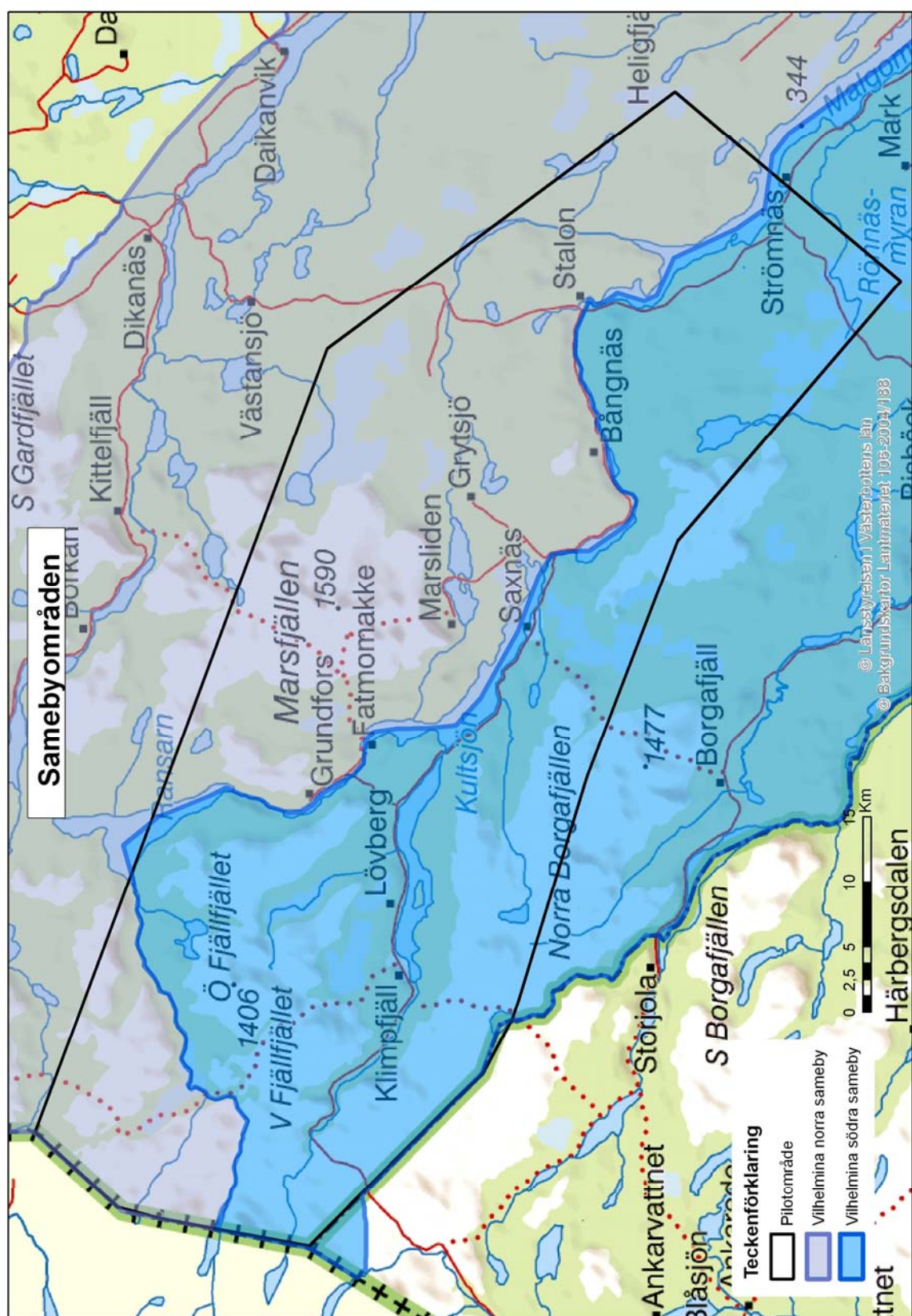
Bilaga 7 Områden av riksintresse för friluftsliv

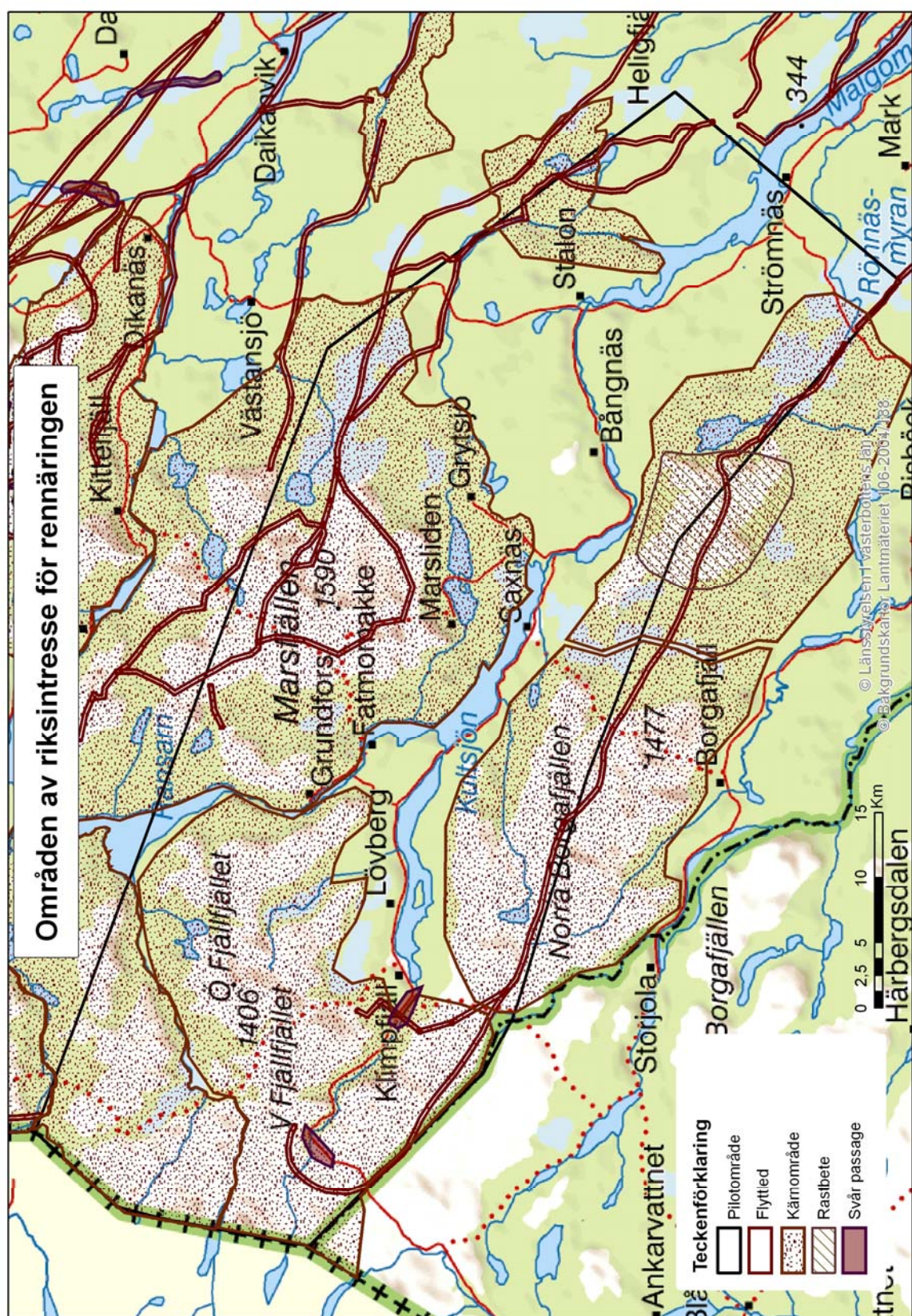
Bilaga 8 Regleringsområden för terrängkörning s.k. skoterförbudsområden

Bilaga 9 Samebyområden

Bilaga 10 Områden av riksintresse för rennärigen

Bilaga 11: s.1 (10)

Projekt Regionala Landskapsstrategier, Västerbottens län

Utvärdering av samrådsmöte 23 oktober 2007

Marita Alatalo

Inledning

Den 23 oktober höll projekt Regionala Landskapsstrategier ett samrådsmöte med syfte att testa de modeller på Fjällbygderåd och samrådsprocess som har tagit fram inom projektet.

Två dagar efter samrådsmötet sändes ett utvärderingsformulär till samtliga mötesdeltagare, se bilaga 1. Med på mötet var representanter för 17 lokala aktörer. Av dessa valde 14 att besvara utvärderingsformuläret. För att göra resultatredovisningen mer levande redovisas utvärderingen med hjälp av citat från de svarande. Samtliga svarande har tillfrågats om detta går bra. Alla har gett sitt tillstånd.

Före samrådsmötet

Modellerna har i största möjliga utsträckning följts vilket t.ex. innebär att:

-Initiativtagaren till samrådet, Länsstyrelsens Naturförvaltningsfunktion, kontaktade motparten Kultsjödalens Fjällbygderåd genom koordinatören (projektledaren för RLS-projektet fungerade som koordinatör).

-Koordinatören inbjöd på uppdrag av Länsstyrelsen till samråd: *Om utformandet av kommande skötsel av friluftsanläggningar på den mark som staten förvaltar i pilotområdet.*

-Koordinatören beslutade att samrådsmötet skulle genomföras på Folkets Hus i Vilhelmina.

-Initiativtagaren gav förslag på lämpligt datum.

-Inbjudan gick ut 1 oktober 2007, 3 veckor före samrådet. Koordinator försåg de lokala aktörernas kontaktpersoner med de handlingar som fanns tillgängliga. Det var frågeställningar länsstyrelsen ville diskutera samt en karta över statens friluftsanläggningar i pilotområdet. Kartan med statens anläggningar, kunde inte sändas ut förrän 15 oktober.

-Koordinatören inbjöd totalt 36 lokala aktörer till samrådsmötet (alla de som varit delaktiga i pilotarbetet med att finna former på ett samverkansorgan) Inbjudan riktade till den person aktören utsett till kontaktperson. Alla fick samma inbjudan, samtidigt.

-Under mötet dokumenterade koordinatören, se minnesanteckningar okt 2007 (se, <http://www.ac.lst.se/naturochmiljo/regionalalandskapsstrategier>).

Utvärderingsresultat

Om deltagarnas spontana reaktion på samrådsmötet.

Inledningsvis nämndes att resultatredovisningen görs med hjälp av citat från de svarande för att levandegöra utvärderingen. På första frågan ombads samrådsdeltagarna att kortfattat berätta om sin spontana reaktion på tisdagens samrådsmöte. Följande synpunkter framkom:

"Bra samrådsform, speciellt i denna typ av frågor som berör många olika grupper".

"Jag tror det blir svårt att få någon hjälp av Länsstyrelsen med våra små

projekt och önskemål. Vi får nog klara oss själva."

"Bra uppslutning men var höll STF hus?"

"Synd att vissa aktörer ej kom".

"Lite flummigt"

"Det hade inte varit helt fel om kommunen och länsstyrelsen samspråkade före samrådet. Genom att kommunen har planmonopol. Det kan skapa förvirring för andra aktörer."

"Det var missförstånd i frågeformuleringarna, vilket ledde till en förvirrad redovisning"

"Mötet var givande. Det är viktigt att prata med varandra för att få ordning på allt och rätta till sånt som är fel".

"Bra, men övergripande. Mer detaljer kommer förhoppningsvis i ett kommande samråd"

"Positivt att så många hörsammat kallelsen och kom till mötet"

"Ganska bra"

"Bra att vi fick tala fritt. Att det blev som vi uppfattade det från mötet. Vi blev lyhörda på den korta tid som tillfället gavs."

"Ärendet för dagen är inget som vår förening har någon koppling till. Därför var det svårt för mig att tycka så mycket. Det behövs mer tid för den fråga som är aktuell att diskutera på ett samråd. Ett möte som detta på ca. 3 tim ska bara innehålla kärnfrågan och den ska vara tydligt framförd i förväg. På

detta möte var det tid som gick åt till "kringinformation" så tiden blev för kort."

"Roligt att se att intresset håller i sig, att vi var så pass många som mötte upp."

"Jag tyckte mötet var bra"

"För att vara ett samrådsmöte var det för stor grupp så första delen kändes mer som en allmän information. I grupparbetet var det mer likt en tänkt samrådssituation som jag föreställer mig att den kan vara i "Fjällrådet". Vi beskrev våra ståndpunkter men hann ju aldrig börja bryta dem mot varandra."

"Trevligt att bli inbjuden och få känslan av att räknas som en viktig part i frågan."

Om vad deltagarna tyckte var bra.

För att hela tiden kunna förbättra är det naturligtvis viktigt att veta vad som mötesdeltagarna upplever som bra respektive dåligt med mötet. Följande svar angavs på frågan: Vad var bra?

"Bra att vi kom en bit på väg mot ett råd, även att alla ges möjlighet att säga sin mening".

"Stor spridning bland de som kallats, tror att det är lättare att ta till sig vikten av helhet och att se nyanserat på ärendet för alla berörda. Mycket bra genomfört. Du hade koll på hela mötet med tider etc."

"Att så många var med och diskuterade".

"Länsstyrelsens information men alltför knapphändig. Indelningen i grupper var

bra och då blev det en mer ingående diskussion."

"Marita sköter sig bra och det är viktigt att träffas och diskutera i samråd."

"Att se samrådet som en mötesplats - en arena. Viktigt med sådana här samråd i planeringen."

"Koordinatorns roll, att hålla koll på tiden - avbryta när vi hamnade utanför ämnet - hålla reda på vilka som ville ha ordet. Det var ordning och reda"

"I vår grupp kunde vi direkt ta oss an frågorna. Inget tjafs - det blev effektivt arbete"

"Uppslutningen och intresse från aktörerna"

"Bra stämning, Alla fick komma till tals
Bra fika och lunch"

"Samråd är alltid bra, men det krävs ganska mycket insats och i dag när alla har så mycket att göra så måste det bli mer effektivt".

"Tjaha att vi fick ge våra tankegångar. En bra ledare är M.A som lett projektet med styrka och framgång. Vi har haft fullt förtroende. Vill gärna att konceptet ska fortsätta."

"Att det var bra uppslutning så att vi som varit med under resans gång var med i ett verkligt ärende. Det var en bra erfarenhet att vara med. Jag tror att alla parter såg vikten av att ärendet måste vara tydligt, att den som kommer till samrådet har satt sig in i ärendet och tagit del av den grupp man

representerar. På så kort samrådstid måste alla vara ganska konkreta."

"Dialogen som förs. Alla idéer och åsikter som läggs fram, vinklade från olika håll."

"Mötesformen och möjligheterna för alla att föra fram sina synpunkter. Bra att gå via grupparbeten där alla törs yttra sig"

"Diskussionerna i gruppen var en positiv upplevelse. Känns som vi skulle kunna komma framåt med bibehållen respekt för varandra."

"Bra uppslutning och spridning bland aktörerna. Bra diskussioner inom gruppen."

Om vad deltagarnas tyckte var dåligt.

När mötesdeltagarna ombads att ange vad som de upplevt som dåligt, har många kritiserat det faktum att det var olika frågeställningar på inbjudan och på programmet för dagen. På inbjudan fanns de frågeställningar som aktörerna skulle använda för att förbereda sig och på programmet för dagen fanns de frågeställningar som de sedan ombads att ta ställning till på samrådsmötet, se bilaga 2.

Här är mötesdeltagarnas svar på frågan: Vad var dåligt?

"Mindre bra var att vi fick en frågeställning i kallelsen och att det kändes som att det blev något annat vid träffen. Tror att det är jätteviktigt att det är tydligt vad samrådet gäller, för alla. Kan annars ex bli så att någon i samrådsgruppen tar upp nåt som egentligen inte har med samrådet att göra och tror att man framfört det till ex Länsstyrelsen eller kommun."

"Att frågeställningarna var oklara, för lite tid för att kunna gå djupare in i frågeställningarna"

"För forcerat dvs för lite tid"

"Ingen sammanhållen presentation av de stugor Länsstyrelsen ansvarar för"

"Oklara frågeställningar. Det märks att Länsstyrelsens repr. ej är insatta i de lokala förutsättningarna."

"Att kommunen och länsstyrelsen inte var samkörda."

"Missförstånd i frågeformuleringen"

"Kan inte komma på nåt"

"Underlaget undermåligt"

"Frågeställningarna som skulle samrådas om var lite för diffusa. Någon riktig slutsats eller vad som blev överenskommet av mötesdeltagarna saknades".

"Svårt att se hur man skall få så många att ställa upp i fortsättningen utan ekonomisk ersättning. För tjänstemän går det väl bra men för de företagare som är med kan det bli svårt".

"Inte riktigt strukturerat. En del fick för stort utrymme. En del av grupperna hann inte med, kanske med viktiga tankar om helheten."

"Att formuleringarna på kallelse och uppdraget vi fick på plats inte var riktigt detsamma och skapade lite förvirring. Ärendet skulle ha varit tydligare och mer konkret."

"Det skulle vara fadäsen med frågeställningarna."

"Att frågorna i inbjudan hade ändrats till mötet"

"Vissa värdeladdade uttryck som används från myndighetshåll gör att man bli på dåligt humör och detta blockerar en positiv anda i samtalet. Detta skulle jag kunna skriva mer om men det får räcka."

"Samrådsunderlaget skapade förvirring. Viktigt med bra, detaljerat underlag som utges i god tid för att man som aktör skall kunna samla sina egna för att få fram den"

Om deltagarnas förväntningar på samrådsmötet.

Felaktiga förväntningar är alltid svåra att handskas med. Mötesdeltagarna verkade inte ha förväntas sig särskilt mycket, men en viss besvikelse kan man dock spåra i utvärderingsresultatet. På frågan, Mot-svarade mötet dina förväntningar, gavs följande svar:

"Ja, i stort sett. Ett bättre samrådsunderlag med tex. vilka anläggningar etc. som avsågs hur de nyttjas och sköts etc. skulle ha varit önskvärt. Tydlighet vad samrådet gäller tror jag är jätteviktigt. Hade egentligen inga uttalade förväntningar"

"Att Björn direkt klargjorde Länsstyrelsens dåliga ekonomi tog av mig mina positiva förväntningar"

"Si så där. Det kändes som vi var nybörjare hela bunten. Man får se vart det bär hän."

"Nja, svårt att nå resultat med så många deltagare"

"Hade inte så stora förväntningar"

"Visste inte vad jag hade att vänta"

"Ja, var mest nyfiken på hur mötet skulle läggas upp och utförandet på mötet var alla tiders".

"Ja, men hade hoppats på att komma längre/djupare"

"Ja, det är svårt att hantera så övergripande frågor. Merparten av deltagarna positiva till fördjupade samråd"

"Hade väl inga större förväntningar"

"Ja i stort sett blev det så. En del är egoister och en del ser verkligen helheten."

"Jag hade inga speciella förväntningar eftersom ärendet inte kändes så aktuellt för vår förening. Om inte den här träffen ingått i projektet hade vi troligen inte kommit till samrådet. Nu kändes det viktigt att vara med för att mötet var en del i projektet."

"I stort sett ja, det finns mycket att diskutera om. Roligt att få veta de olika aktörernas åsikter."

"Ja, jag tycker att mötet visar på värdet av att arbeta vidare utifrån detta angreppssätt. Ett Fjällbygderåd bör ha förutsättningar att bli ett bra forum där olika aktörer kan informera om och ta in synpunkter på olika planerade aktiviteter / projekt".

"Ämnet kan väl knappast kallas neutralt. Det måste utredas väl, vem som förvaltar vilka stugor och har ansvar för dem, så inga missförstånd uppstår. När detta inte är klart, får man lite dålig känsla inför ämnet men förutom det så gick väl själva gruppsamrådet bra och motsvarade mina förväntningar."

"Ja, utifrån det samrådsmaterial som utgått. Mötet får nog ses som ett första diskussionsmöte utifrån allmänt gällande statliga fritidsanläggningar. Förväntningarna i övrigt var att man under detta första möte skulle erhålla ytterligare samrådsunderlag vilket inte skedde."

Om deltagarnas synpunkter på avsatt mötestid.

Samrådsmötet började kl 10 och skulle avslutas kl 14. Lunch skulle serveras mellan 11.30 och 12.30. Mötet avbröts dock inte för lunch förrän 11.45 och mötet avslutades inte förrän 14.30. Detta indikerar att mötet inte hade rätt tidsramar. På frågan, *Fick du tillräckligt med utrymme att föra fram din aktörs synpunkter?*, framkommer ändå inte, med några undantag, att mötesdeltagarna kände sig stressade. Sex personer svarade enbart "ja" på frågan och övriga svarade enligt följande:

"I detta skede ja, sen tror jag att ytterligare samråd behövs i denna fråga, kanske med en mindre samrådsgrupp."

"Ja så småningom vid gruppdiskussionen"

"Självzensur! Nog fanns tillfälle att yttra sig, men det fanns personer mer involverade i stugverksamheten som tog plats"

"Tack vara att vi var så många så blir det för lite tid till att framföra synpunkter."

"Ja, utifrån hur samtalet gick"

"Ja det tycker jag"

"Nej inte riktigt fullt ut. Snålt om tiden."

"Ja, jag hade inte så många. Indirekt är vår förening intresserad av att fjälleder och stugor fungerar bra med hög säkerhet. Men vi har som sagt ingen direktkoppling till frågan".

"Ja det räckte till, möjligen skulle man vilja komplettera sin utsago ytterligare med de idéer och åsikter som andra aktörer kommit fram till (som man inte tänkt på, kommit ihåg i frågan)."

"Ja. Tycker att de lyssnade uppmärksam i gruppen."

"Ja sett ur ett allmänt perspektiv. Sedan måste som sagt detaljsynpunkterna komma fram senare, vilket angavs även under mötet inte fanns möjlighet att ge. I dagsläget är det viktigt att inte släppa denna sakfråga och gå vidare med ytterligare samrådsmöten. I annat fall kan man se detta som en flopp."

Mötesdeltagarnas övriga kommentarer

I en sista fråga ombads mötesdeltagarna att ta upp vad helst de ansåg vara viktigt. De allra flesta svarade, vilket kan tolkas som att ett stort engagemang från de lokala aktörerna. Det som man i övrigt vill tillägga är:

"Tack!"

"Det är oroväckande att LST verkar ha för lite resurser för att kunna jobba effektivt inom alla sina ansvarsområden om jag nu förstod Björn rätt".

"Någon (du) måste försöka få oss pengar, förslagsvis via EU om vi skall komma någon vart eftersom pengar och resurser är grunden till allt nytänkande."

"Det behövs mer information till skoteråkare. Om hänsyn och att lämna stugan i bra skick och med ved. Slipsiken är tydligen en dålig stuga på vintern".

"Hoppas att arbetet i gruppen leder till något konkret."

"Det tar nog tid att få detta att fungera fullt ut".

"Jag tror på denna modell att göra lokalbefolkningen delaktig. Om det framöver visar sig olika exploaterande aktörer tar dessa samråd på allvar och tar hänsyn till vad lokala aktörer anser då har man kommit långt. Skall bli spännande att läsa rapporten som ska till dep"

"Tror jag fått med allt. Ser dock gärna en avslutningsträff för projektet med möjligheter att läsa slutrapporten innan den går vidare till departementet."

"Kommunen tror jag är den lämpligaste aktören att hålla samman ett Fjällbygderåd."

"För att detta ärende ska vara trovärdigt ska det naturligtvis följas upp av fler samrådsträffar."

"Vid nästa träff (om det blir någon) kommer de verkligen intresserade. De har då erfarenhet från detta möte vilket borde leda till lite mer konkreta diskussioner och idéer."

"Varför har Vilhelmina kommun och Länsstyrelsen gjort två utvärderingar eller rapporter? Kalla det vad Ni vill? Utan att prata med varandra? Det som är viktigt just nu är att det blir verkstad och resultat senast våren 2008. Vi behöver jobb och engagemang. Inte kontorsarbete med en massa tjafs och tjänstemän som i princip inget har att komma med. Fram med verklig natur- och landskapsengagemang. Vi vill värna om vår natur och våra skatter."

"Det är väl förhoppningen att det skall växa fram något gott ur det här. Insikt och kunskap om de olika aktörernas åsikter sinsemellan är väldigt viktig. Liksom att tillhandahålla information och i god tid få kännedom om tänkta framtidsplaner för närområdet, vilka de nu än må vara."

"Värt att gå vidare med detta arbete. Rådet skulle säkert även fungera bra som bollplank åt kommunen. Finansieringen av koordinatören blir viktig. Att Länsstyrelsen och kommunen måste få en bättre rutin där arbetsunderlag, kartor och dokument innehåller gemensam information som är vedertagen /godkänt. Att en ev. koordinatör för länets fjällråd skall utlokaliseras (helst till Vilhelmina) och ha en gemensam nämnare mellan stat och kommun. Att frågor som tas upp i rådet är tydliga och väl underbyggda innan dom blir föremål för denna form av samråd. Dessutom att både länsstyrelse eller kommun kan

initiera ärenden likväl som nån ingående i rådet via koordinatören."

Slutkommentar

Under processarbetet med att ta fram en modell för samverkan om fjällfrågor, har det framkommit att förslaget på samverkansmodell borde testas innan projektverksamheten avslutas. Att trots tidsbristen ända genomföra ett "verkligt" samråd med syfte att testa modellerna visade sig vara ett lyckat beslut. Nedan följer några sammanfattande kommentarer.

Redan efter inbjudan tillkännagav tre lokala aktörer att de ville sända två representanter. I arbetet med att ta fram modellen har det mer eller mindre tydligt framkommit att varje aktör ska representeras av en person vid samråd, detta inte minst av praktiska skäl. Huruvida projektets kontaktpersoner (de som deltagit i projektverksamheten) återkopplat till sin "organisation" och diskuterat representationsskapet till samrådet är oklart. Men: Det är en viktig del i det hela, eftersom den som representerar inte ska föra sin egen talan utan tillföra samrådet sin "organisations" intressen, kompetens och perspektiv.

Stämningen på samrådet var positiv och av mötesdeltagarna i huvudsak positiva svar i utvärderingen kan man nog betrakta genomfört samråd som lyckat, åtminstone ur projektets synvinkel. Många uttryckte i sina svar att uppslutningen till samrådsmötet, dialogen på mötet och att ges tillfälle att ge synpunkter är viktigt.

Det som dock störde hela samrådsmötet var att de frågor som togs upp i inbjudan, inte var samma som de som skulle avhandlas på mötet. Frågornas karaktär togs också upp. Om man har för stora och otydliga frågor är det svårt för många att förhålla sig till dem på ett kreativt sätt. Detta visar att förberedelserna inför möten är mycket viktiga. Förberedelserna sätter nivån på hur konstruktiva diskussionerna

kan bli! Underlagsmaterialet kritiserades också. Underlagsmaterial – informationen på kartan – ansågs av flera vara direkt fel, bristfälligt, förvirrande och oprecist. Värdefull tid gick åt att diskutera detta!

Av 36 inbjudna lokala aktörer anmälde 20 att de tänkte delta. Till mötet kom representanter för 17 lokala aktörer, se bilaga 3. Det betyder att i princip hälften av de lokala aktörerna som enligt modellen kan sägas tillhöra "Kultsjödalen Fjällbygderåd" valde att bli aktiva. Intresset kan därmed sägas vara stort för staten anläggningar på den mark de förvaltar i pilotområdet. När samrådsmötet var slut fanns önskan hos de flesta av aktörerna i Fjällbygderådet att fortsätta samrådsprocessen - att föra diskussionen vidare. Flera aktörer uttryckte under samrådet likartade åsikter, men hur dessa kan tänkas "gå ihop" välja ut en representant i en delegation fanns inte tid att närmare diskutera under mötet. Detta skulle naturligtvis vara intressant att fortsätta med.

Bilaga 1

Utvärdering av samrådsmöte genomfört inom ramen för projekt Regionala Landskapsstrategier 23 oktober 2007, Folkets Hus – Vilhelmina

1. Berätta kortfattat om din spontana reaktion på tisdagens samrådsmöte?
2. Vad var bra?
3. Vad var dåligt?
4. Motsvarade mötet dina förväntningar – kommentera ditt svar?
5. Fick du tillräckligt med utrymme att föra fram din aktörs synpunkter?
6. Här kan du berätta om du har något övrigt att tillägga!

Tack för ditt svar!

Bilaga 2

Från Inbjudan:

Fundera inför samrådet på: Vilken inställning har den aktör du representerar till nuvarande skötsel av friluftsanläggningar (stugor, rastplatser, leder etc) på statens mark?

Finns behov av förändringar t.ex. fler anläggningar?

Från programmet:

Hur nyttjar den aktör du representerar området och var och hur skulle ni vilja nyttja området?

Hur skulle ett samarbete med Länsstyrelsen kunna se ut?

Bilaga 3

Samtliga lokala aktörer som deltagit i projekt Regionala Landskapsstrategiers arbete och som inbjöds till samråd.

Understrukna deltog på samrådsmötet:

- Grytsjö Byalag
- Vilhelmina Övre Allmanningsskog och Bielite/Kaskelite
- Svenska Naturskyddsföreningen
- Marslidens Fiskevårdsområde
- Vilhelminafjällens Jaktvårdsrets
- Kultsjöns Fiskevårdsområde
- Fatmomakke Kyrkstad
- Grundfors Samfällighetsförening
- Emma Ricklunds Stiftelse
- Vilhelmina övre Allmanningsskog
- Saxnäs Idrotts- och Bygdeförening
- Vilhelmina kommun
- Ångermanälvens vattenregleringsföretag
- Saxnäs Samfällighetsförening
- Vilhelmina norra Sameby
- Lövberg Byasamfällighetsförening
- Marslidens Intresseförening
- Hushållningssällskapets Jakt och Fiskegille
- Kultsjöans Fiskevårdsområde
- Fatmomakke Sameförening
- Företagarnas Riksorganisation
- Statens fastighetsverk
- Lantbrukarnas riksförbund
- Klimpfjälls Idrotts- och Bygdeförening
- Svenska Turistföreningen
- Företagarna södra Lappland
- Klimpfjäll Byasamfällighetsförening
- Folkrorelserådet
- Skogsstyrelsen och Vilhelmina Model Forest
- SCA Skog
- Vilhelmina södra Sameby
- Stornäs Samfällighetsförening
- Vilhelminabygdens Skoterförening
- Fjällbygdens Nybyggarförening
- Kultur och Turism Kultsjödalen
- Fatmomakke och Grundfors Intresseförening

Länsstyrelsen Västerbottens län
Storgatan 71 B, 901 86 Umeå

www.ac.lst.se
lausstyrelsen@ac.lst.se
090-10 70 00

ISSN 0348-0291